

MODRA
PTICA
LETO
XI.

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 8. ŠTEVILKE

JULIJ

Ferdo Godina: Juvenatarji

Tone Čufar: Odkritje gospoda Krtina

Janko Lavrin: Gogolj kot dramatik

Poročila

JUVENATARJI

FERDO GODINA

Nasproti zavetišča svetega Jožefa je stala dolga pritlična bajta. Med eno ali dvonadstropnimi hišami je stala kot odrevenel siromak, ki ne ve, kam bi se umaknil, da ga ne bi bilo sram.

Na dvorišče je gledala obednica, v podstrešju pa je bila študentovska spalnica. Ob cesti spodaj so bile sobe za onemogle starce in bolnike, ki jih ni moglo sprejeti zavetišče svetega Jožefa.

Upanje študentov, da bodo podrli juvenat — tako so imenovali to hišo predstojniki in dijaki — je bilo prazno. Leto za letom je stal in iz njega so odhajali po četrtem razredu dečki v glavni konviktu, ki je bil v veliki hiši Srca Jezusovega.

Vest o koncu starega juvenata, ki jo je prinesel na začetku vsakega leta prefekt Florijan iz velikega konvikta, so poslušali z velikimi ušesi samo prvošolci. Drugo in tretješolci pa že od nekdaj ničesar ne verjamejo.

Pri oknih gori v spalnici so bile tri ali štiri mize. Tu jih je sestra razvrstila. Vestna je bila sestra Imakulata. Še takrat ko je deževalo ob sobotnih popoldnevih, jih je spravila k učenju. Drugače so ob takih prilikah ob lepem vremenu šli iz Ljubljane. Zima je pa zima. Malokdaj se je primerilo lepo vreme in juvenatarji so čepeli za mizami, zehali so, sanjali o domovih in gledali skozi vlažne šipe dolgočasne, puste strehe mestnih hiš.

Ko je nekega dne prinesel Kržan s ceste mlado, napol crknjeno mačko, je juvenat oživel. V snežni žlindri jo je Kržan dobil nekje v kanalu. Vso mokro in prezeblo jo je prinesel v juvenat ter jo skrnil v podstrešju v svoj kovčeg. Mali Mavrič je sestri to povedal.

Sestra Imakulata je šla v umivalnico v podstrešje, kjer so imeli študentje spravljene kovčege. Od listka do listka je šla in ko je prišla do Kržanovega, jo je obšlo smešno čustvo. Mačke pa ni bilo.

Fantje so sedeli pri večerji molče.

»Kržan, kje je mačka?« Sestra Imakulata je to vprašala prav tako suho in gotovo kot kje je naloga, ki si jo pravkar končal. V trenutku je Kržanu zaprlo sapo in vsi so nehali jesti.

Kržan je vstal, oči vseh so se obrnile vanj. Nekateri so pačili obraze, drugi so ga pa ščipali v suha bedra.

»Daj mir!« Kržan je zavpil. Vsi so prasili v smeh, le Končnik, ki je sedel zraven Kržana, je odrevenel.

Sestro Imakulato je spreletela jeza. Minila jo je dobra volja, katero so fantje tako radi izrabili.

Po večerji sta ostala Kržan in Končnik sama v obednici. Drugi so se kepali na dvorišču ali pa so se zbrali v gruči in ugibali, kakšna kazen ju bo doletela.

Skozi hodnik je prišla sestra Felicita. Nesla je v levi luč, v desni pa posodo. Šla je k bolnikom. Za trenutek je obstala na pragu, ker ni mogla mimo gruče. Bele, široke perotnice klobuka so se ji v vetru tresle. Upognjena je bila kot vedno in tiho čakala, kdaj se ji bodo umaknili.

Snežinke so se vrtele v vetru, kepe so letele po dvorišču. Prekinili so fantje s šalami in se ji tiho umaknili, ko so jo opazili za seboj.

Sestra Imakulata je poklicala bolniško sestro, fanta je pa spustila iz obednice.

»Draga sestra, ali je dal Kržan mačko vam?« je hitela sestra Imakulata.

»Dal, draga sestra. Ubožica, vsa je bila prezeblja.«

»Draga sestra, z gojenci ne sme imeti nihče opravka, saj to veste. Kaj si bodo še zamislili in prinesli domov, vi jih boste pa podpirali in jim dajali potuho, draga sestra. Gospod prefekt je to prepovedal.«

»Draga sestra, mucka je bila pri kraju, verjemite, pri fantih bi poginila,« je dejala sestra Felicita z lahnim nemirom, kajti bolelo jo je, da je grešila.

»Sestra Imakulata, Mavriču teče iz nosa kri.« Ahčan je hrupno odprl vrata in to povedal. Sneg je prinesel v obednico in s čevljev sta se mu spustili dve sneženi peti.

Sestra Imakulata je bila vsa iz sebe.

»Sem naj pride,« je ukazala sestra Imakulata.

»V obednico k sestri, Mavrič, Mavrič k sestri,« je vpil Ahčan. Okrog Mavriča so se zbrali vsi juvenatarji. V sredi je stal Mavrič globoko sklonjen in iz nosa se mu je vlivala kri. Jokal je. Nekdo ga je prijel pod pazduho in mu pomagal v obednico.

»Kdo mu je zagnal sneg,« je vprašala sestra Imakulata; začela mu je izpirati krvavi obraz in ga močiti po zatilniku. Odgovoril ji ni nihče.

»Kržan mi je vrgel kepo,« se je komaj razločilo iz Mavričevega joka. Kržan ni prišel z drugimi v obednico. Zunaj pri oknu je prisluškoval in gledal, kako sta se obe sestri trudile, da bi nesrečnemu Mavriču ustavile kri. Ko pa je Mavrič povedal njegovo ime, je stekel gori v spalnico in čakal, kdaj ga bo prišel kdo poklicat. Bal se je.

»Sestra te kliče, Kržan!« Po njega je prišel Kralj.

»Saj ga nisem jaz,« je gonil Kržan. Gojenci so se Kržanu umaknili, ko je prišel ves pobit v obednico. Greh se mu je bral na obrazu.

»Zakaj si ga?« je dejala sestra.

Kržan je krčevito zajokal, da se je vsem zasmilil. Sestra Felicita je stala zadaj pri Mavriču in mu brisala z obraza sesedeno kri. Zapekla jo je vest. Tudi ona je kirva, da Mavrič trpi in da je Kržan nesrečen. Ni to njena dolžnost. Mačko bi mogoče spustili, pa bi bilo vsega konec.

»Kepali smo se — saj smo se vsi.«

»Pa zakaj si vrgel prav v Mavriča,« je vprašala sestra.

»Saj ga nisem mislil v nos.«

»Vsi v učilnico,« je odločila sestra Imakulata. »Nobenega odmora ne bo. Ti Kržan si pa pobalinski. Nisi za nas. Razbojnikov in pretepačev ne bo trpel naš zavod. Gospodu prefektu boš nesel listek.«

Kot môra je padlo na fante nekaj, ko so šli gori v učilnico. Le Kržan je prvi prišel do sape. Prijel je Kralja zadaj za hlače, ga potegnil nazaj in stopil sam naprej po stopnicah.

Obe sestri sta ostali za trenutek v obednici. Ko je zadnji gojenec zaprl vrata, se je sestra Imakulata obrnila k sestri Feliciti, ki je zardela, da se je še pri petrolejki opazilo.

»Draga sestra,« je dejala sestra Imakulata, »nihče ne sme imeti s fanti nobenega opravka, to veste. Glejte, nepokorščina je rodila takoj sovražstvo in maščevanje. Draga sestra, kongregacija zahteva od nas pokorščine.«

Globoko sklonjena je šla sestra Felicita po dvorišču. Snežinke so ji bile v obraz in svetilka se je majala v vetru. Čudovito ganotje je spreletelo njeno dušo. Grešila je.

V duhu je klečala pred Bogom. »Jezus, ljubljeni Jezus, kaznuj me, tvoja dekla ti je nepokorna.«

Bolniki so že spali. Le žena z rakom na obrazu je bedela. Nalahno je ganila z glavo, ko je čutila sveži zrak.

Sestra Felicita je bila zadeta v dušo. Čemu je vse to? Ali ne bi bilo boljše, da bi opravljala delo, ki ji ga je naložil Bog. Ostala je v temi, sklenila roke in prosila Boga odpuščanja tako kot je znala samo sestra Felicita.

Tako s težkim srcem še ni šel Kržan nikoli k prefektu kot takrat zaradi mačke in Mavriča.

Prefekt se je delal bolj strogega kot je bil.

»Ja, materi boš pisal, da ne ubogaš in da imajo predstojniki s teboj samo težave.«

Ni mu pomagal jok, pisati je moral materi. Kaj bo rekel župnik, ko bo materi prebral pismo! Ko je pismo oddal sestri Imakulati, je hodil dva dni pobit okrog. Šele tretjega dne se je začel zopet pretepati.

Pri sestri Feliciti je živalica rasla, dobivala lepo dlako in kmalu je postala ljubljencek vseh bolnikov, ki so ležali po sobah. Ko je bil dopoldne na dvorišču in zgoraj na podstrešju mir, fantje so bili v šoli, je skočila mačka na okno, kamor se je upiralo sonce. Umivala se je s taco in vsi, ki so le mogli ganiti z glavo, so jo gledali. Malo mače je prineslo toliko veselja med stene, kjer je umiralo toliko ljudi.

Polajnarjev Jože je ležal tik pri oknu, kamor se je brezskrbno hodila gret mačka sestre Felicite. Na tej postelji je ležal šele poldrugo leto, čeprav je živel v hiši čakanja že mnogo let. Drug za drugim so se vrstili na tej postelji. In kadar bo umrl Jože, jo zasede oni, ki je najdalje čakal na smrt Polajnarjevega Jožeta. Tako so se vrstili vsa desetletja in mnoge je prehitela smrt, da niso imeli sreče ležati na postelji, na katero je posijalo sleherni dan ljubo sonce.

Sestra Felicita je skrbno zapirala živalico v sobo na dvorišču, kjer je ležala bolnica z rakom na glavi. Bala se je sestra Felicita, da bi se obudil spomin na nesrečne dogodke, ki so se tako žalostno končali; bala se je zopet vznemirjati svojo vest. Žival pa je neumna stvar in nima pameti kakor človek. Nekaj skupnega ima pa vendarle z njim. Z enako strastjo ljubi svetlobo.

Dan je potekal za dnevom in mlado mače je začutilo v sebi to, kar začuti lev v kletki, uharica na verigi in človek v celici: brezmejno željo: biti pod nebom, biti priča vsemu stvarstvu, katero je Bog pripravil za vse ljudi, za vse živali in za vse rastline. Prikradla se je na dvorišče, ko ni bilo hrupa. Sčasoma je smela to. Človek se omehča, posebno pa še

tak, kot je bila sestra Felicita, ki je živela samo zato, da lajša bolečine drugim.

In ko je mačka skočila prvič na okno, pri katerem je ležal Polajnarjev Jože, se je zgodilo nekaj čudovitega. V sobi, kjer so ležali starci, je za trenutek nehalo ječanje in dihanje. Nekaj nenavadnega se je zgodilo, to so čutili vsi. Drdranje voza s ceste ni motilo te tišine.

Jože je na široko odprl kalne oči in stisnil čeljusti, v katerih ni imel niti enega zoba. Ah, kakšen je bil v svojem začudenju! Tako sta se on in mačka nekaj trenutkov gledala in opazovala.

Ko mir le ni nehal in se ni nihče zganil, se je oglasil Črček, ki ni mogel premakniti ne rok in ne nog.

»Jože, kaj je?«

»Psst!« je siknil nekdo, ki je opazoval Jožeta in mačko. Mačka pa se je tega prestrašila in skočila z okna.

Polajnarjev Jože je zlezal s postelje, kakor hitro je pač mogel pri svojih letih. Zagrabil je palico in tresnil z glavo med železne križe. Takrat je mačka korakala že čez dvorišče, kjer je ležala žena z rakom in kjer se je mudila sestra Felicita.

Bil je tisti dan Gospodov, v katerem razliva svoj blagoslov sonce, v katerem je zemlja prenovljena in je vse na svetu prepojeno z onim mirom, s katerim napolnjuje vse kar živi dobrohotna roka Gospodova. Ptice po drevju na ta dan drugače pojo, še veja v cvetju se drugače pozibava kot navadnega dne, katerega je Bog določil za znoj in trpljenje.

Po bolniških sobah sestre Felicite je bilo ta dan življenje čisto drugačno. Vse postelje so bile prevlečene s svežim perilom. Staremu Črčku je morala sestra Felicita na vse zgodaj zavezati kravato. Polajnarjev Jože je bil v času, ko so gojenci odšli v cerkev, na dvorišču. S svojo močno palico je pripogibal sveže orehove veje, iskal je popkov in orehovitih cvetov.

»Cvete, vse cvete. Črček poglej.« Pripognil je vejo k oknu. Nekje v bližini so drobile lastovke. Na drugi strani velikega zidu, kjer je bil vrt nasajen s slivami in so bile grede polne zgodnjih rož, so peli ptički, ki so se že vrnil. Visoko gori nad mestom je krožila jata golobov. Po vseh cerkvah so bile službe božje. Bog ve, ali čuti to božjo prisotnost tudi žival. Ona je nema.

Mačke sestre Felicite ni bilo tega dne blizu. Prišla je vsak dan čepet na okno. V začetku sta se z Jožetom gledala, potem se je nehala čuditi, razgledala se je po sobi in se kaj kmalu privadila bolnikov.

Vrišč in veselje je zavladovalo na dvorišču, ko se je vrnil »mladi drobiž«, kot ga je imenoval Jože. Udarci žoge so odmevali od zidov.

»Na črto je padla!«

»Ni, ni.«

»Dobil si jo.«

»V zid je priletela prej.«

»Končnik je zadet.«

»Vrzi žogo, orkaš, saj se je dotaknila zidu.«

Utihnili so, samo žoga je šla iz roke v roko. Ti prosti trenutki so bili za stare ona sreča, v kateri niso pogrešali ničesar.

V fani pritlični bajti je zavladoval zopet mir. Prosta ura je minila. Juvenatarji so šli gori v podstrešje. Od tu se je videl vrt, na katerem

so peli ptički, ki so se vrnilo bog ve kje iz Afrike ali iz južnih italijanskih krajev.

V učilnici je bil tih šepet. Sestra Imakulata je bila zatopljena v svoje delo. Imela je na mizi škatlo globina in delala odtiske prstov na pole belega papirja, ki so ležale pred njo. Gojenci so bili zaposleni vsak po svoji možnosti. Oni, ki so bili sestri Imakulati pred nosom, so bili sklonjeni nad knjigami. Samo z očmi so krožili do tistih, ki so bili varni po kotih in so se bavili z vsemi mogočimi stvarmi.

»Kržan,« je poklicala sestra. »Se učiš?«

Kržan je sedel pred njo. Stresel se je od strahu, zapičil oči v berilo in delal trpeč obraz. Pogledal je sestro Imakulato, kot da bi hotel reči: »kako morete kaj takega vprašati, saj vidite.«

»Učim se ja,« ji je odgovoril z užaljenim glasom.

»Sem pridi.«

Kržan je šel k mizi sestre Imakulate z občutkom, da bo padla zopet kazen. Bil je prepričan, da ga je opazila, kako se je z očmi dogovarjal s Končnikom.

»Položi prst v globin, narahlo.« Kržan se je oddahnil. Dobro bo.

Juvenatorji so postali pozorni. Kaj bo zdaj? Končnik je lezel s kota in stegoval vrat, da bi videl, kaj se godi pri mizi sestre Imakulate. Kržan ni vedel, če misli sestra resno.

»Orkaš, daj Kržan! Bom še jaz, sestra,« je hitel Končnik in rinil iz kota.

»Marš na svoje mesto, Končnik.« Nastal je mir. Sestra Imakulata je postala stroga. Gledala je preko srebrnega obrobka na očalih. Kadar je naredila to, so se je zmeraj bali. Kržan je v trenutku potisnil prst v globin in čakal.

»Kako govori, kot da bi bil na paši. Donnerwetter, Končnik, še enkrat kaj takega, pa boš nesel gospodu listek. So nekateri tu, ki nikakor ne spadajo k nam.«

To je bil najbolj grenek očitek. Vsak je prišel v zavod zato, da postane gospod, da bo nekoč pasel ovčice, da bo pridigal, se vozil okrog v črni obleki in ga bodo ljudje spoštovali.

Kržan je še enkrat vtaknil prst v globin in čakal, kje na listu mu bo sestra pokazala, da odtisne svoj prst.

»Na svoje mesto Kržan, Donnerwetter! Glej ga mulca, celo roko je potisnil v globin.«

Dva, trije dečki so se vrstili k temu zanimivemu poslu. Sestra se je sklonila nad slehernim odtisom, nataknila si je očali in pozorno motrila črte.

Kržan se je med tem neredom potegnil h Končniku. Bila sta v kotu brez skrbi, da bi ju sestra Imakulata opazila. Za oglom sta bila, a okrog sestrine mize so se zbrali juvenatarji.

Dečka sta zrla v lepo nedeljsko dopoldne.

»Kako pravijo pri vas temu, kar trepeta nad strehami?« Kržan je pokazal z roko, s katero si je podpiral brado.

»Dan cvete.«

»Dan cvete? Kako pa dan cvete?«

»Saj vidiš, orkaš, si slep.«

Kržan je pomislil. Je bil čas, ko je Kržan postal popolnoma drug človek. Resen, sploh je bil popolnoma drug kot ponavadi na dvorišču

ali med učno uro v učilnici. Če se je trudil, da je spravil vse v smeh in to je po navadi čutil na lastni koži, je hotel zdaj, da je Končnik resen, da mu odgovori tako, kot je treba.

S tem treznim nevsakdanjim obrazom je zrl Kržan doli na strehe. Ali res dan cvete? Če cvete, naj cvete. Segel je v žep, iskal je drobtin, da bi jih vrgel ptičkom, ki so onkraj zidu skakali po drevju. Hotel je prikriti smeh. Spustil je dve, tri drobtine. Odskakovale so od stare, razpadajoče strehe in se v loku spuščale na dvorišče.

»Cik, cik, cik.«

Ptički so postali pozorni. Eden je zletel sem čez dvorišče in ujel drobtino. To je pri obeh fantih povzročilo veselje.

Pri mizi sestre Imakulate pa je bilo veliko zanimanje za skrivnost, o kateri je sestra molčala. Vsak izmed fantov bi rad odtisnil svoj prst. Nekatere je sestra Imakulata pogledala gori v obraz in se začudila:

»Vidiš ga!«

Nekaj je moralo biti v teh malih zakrivljenih črtah. Prosili so fantje sestro, naj jim razloži. Sestra je gledala odtis za odtisom.

»Povejte častita, povejte.«

»Tiho, pa mir.«

Resnično jih je zanimalo. Sestra je odnehala.

»Čim bolj so črte pri osi ravne, tem srečnejši je človek.« Sveti mir je zavladal v učilnici in vsi so hoteli videti svoje črte na papirju. Vsak človek gleda v bodočnost s tihim upanjem.

Kržan in Končnik sta spuščala drobtine po strehi in vedno več malih lepih ptičk je priletelo, lovilo kruh in se vračalo čez zid na cvetoče drevje. Vsak ptič je veselo pripokal s perutmi, ujel drobtino in odletel med veje, kjer je razsajal in brusil kljun ob mehko, sončnato skorjo. Naenkrat pa kot da bi odrezal, so utihnili. In še trenutek, pa so zleteli čez vrt, nekam med strehe. Končniku in Kržanu je bilo tega žal.

»Zakaj pa kimavaš tako neumno. Mirno bi vrgel.« Kržan se je jezil.

»Orkaš, da sem metal tako kot ti.«

»Orkaš ja! Saj vidiš, da so zleteli.«

Končnik je sunil s komolcem Kržana. »Skloni se,« mu je zašepetal in se skrila za leseno steno. Tudi Kržan je naredil isto, čeprav ni vedel, kaj to pomeni.

»Mačka sestre Felicite je za dimnikom.«

»Res?« se je začudil Kržan. »Vrzi drobtine, če jih še kaj imaš.«

Mačka se je bližala oknu. Dolgo je trajalo, da se je premaknila izza dimnika.

Sonce je grelo staro opeko. Nekaj muh je leno preletavalo učilnico. Sedale so po knjigah, po oknih in pridno skrbele za zarod kot so muhe sploh navajene.

Kržan in Kotnik pa sta zadrževala sapo. Od časa do časa je vrgel Končnik drobtine skozi okno.

»Če pride skozi okno, zapri,« je šepetal Končnik Kržanu, »jaz jo bom ujel.« Stegoval je vrat, Kržan ga je pa potisnil ob steno.

V trebuih sta se smejala in čakala, kdaj se bo mačka sestre Felicite pokazala na oknu.

Mačka se je res zganila. Ptičev ni bilo več. Od časa do časa je priletela skozi okno drobtina, se odbijala od strehe in padla na dvorišče.

Mačka se je potegnila izza dimnika. Skočila je na drobtino. Ujela jo je s tačico, jo ogledovala za trenutek, nato jo je udarila in se z njo igrala kot z miško. Kržan in Končnik sta pridržavala sapo.

»Samo, da ne zlomiš šipe,« je šepetal Kržan.

Pripravila sta se, da ujameta mačko. Spodaj na dvorišču pa se je oglasila sestra Felicita. Jetična bolnica je opazila iz sobe oba fanta in mačko. Povedala je sestri in ta jo je poklicala.

»Orkaš, sestra Felicita jo kliče,« je zabrundal Končnik in povesil roko. Kržan je povesil ustnice in pogledal resno, pametno kot zmeraj takrat, ko se mu je izjalovil ali posrečil načrt.

Ko sta planila na okno in obvisela doli na dvorišče, je že mačka z dvignjenim repom korakala za sestro v sobo, kjer je ležala jetična bolnica in žena z rakom na glavi.

Popoldne sta obe sestri odšli k skupni molitvi. Kržan se je splazil na dvorišče. Gojenci so sedeli pri knjigah, on pa je šel z isto dolžnostjo po mačko, kakor če je bilo treba narediti nalogo. Če je treba, je treba. Oči so se mu svetile, usta je imel odprta.

Malokdaj se mu je v takih primerih oglasila vest. Misel na prepovedano dejanje je bila preveč mamljiva. Vedel ni, zakaj to dela, storiti je to moral. Na vse, kar je storil, je pomislil zmeraj takrat, ko je stal pred sestro.

Zdaj pa je šel čez dvorišče kot da še ne bi bil nikdar pri gospodu prefektu in ga sestra ne bi še nikdar kaznovala niti z južino niti z obedom. V sobi, kjer sta ležali dve bolnici še ni bil nikoli.

Kržan se je ustavil pred pritličnim oknom. Zasenčil si je z rokami oči, kajti zunaj je bil sončen dan, v sobi pa je bilo temno.

Jetična bolnica je okrenila glavo in ga gledala. Bleda je bila kot stena. Druga ženska pa se ni zganila. Čez oči je imela položeno belo capo in Kržana je pretreslo po vsem telesu; zazdelo se mu je, da ji manjka polovico čela. Na licu, kamor ji ozka capa ni segala, so bile debele temne kraste. Jezus, kakšna je! Enakomerno ječanje je slišal skozi okno. Pretreslo ga je.

Težko je postalo Kržanu; pa iskal je po sobi mačke. Te pa ni bilo nikjer. Hotel je zadušiti v sebi ves stud nad ženo, ki je v mrtvo ime ležala na postelji. Zbegan je bil in ni vedel, kaj naj ukrene. Če se vrne sestra Imakulata ne bo dobro, mačke pa tudi ni bilo.

»Kssk, kssk, Kržan, kaj delaš? Sestra je prišla.«

Kržan je stal sredi dvorišča in ni vedel, kaj naj ukrene. Mačke ni bilo, zgoraj na oknu pa so se zbirali mulci in sikali doli na dvorišče. Res ne bi bilo dobro, če bi prišla sestra Imakulata. Kržan je pobral kamen in zamahnil z roko, da bi ga zagnal gori. Saj ga ni hotel v resnici. Dosegel pa je le to, kar je nameraval. Gori v učilnici so se prevračali stoli in so se slišali kratki ostri prepiri.

»Daj mir.«

»Črnilo si mi polil.«

»Tele!«

»Orkaš, zlomil si mi ravnilo.«

Spodaj na dvorišču pa je stal on, Kržan. Tiho in škodoželjno se je smejal vsem v učilnici.

Prvi, ki se je pokazal na oknu je bil Končnik in kazal doli Kržanu zlomljeno ravnilo. Takrat pa se je spustila po žlebu doli od strehe mačka sestre Felicite. Gotovo jo je prestrašil ropot v podstrešju.

V Kržanu je vzkipeo.

»Muc, mala mucika.« Tako je govoril mački, gori na oknu so se mu smejali. Razprostrl je roke in se ji počasi bližal in tako smešno govoril. Mačka je dvignila in razkošatila rep, kot da bi jo božal Polajnarjev Jože. Čakala je Kržana. Ta jo je prijel, jo dvignil v naročje in jo stisnil k sebi.

Gori v učilnici je nastal vrišč. »Kržan nese mačko.«

Mnogi so stali pri vratih in ga čakali. Nekateri pa, ki so se bali, da se vse to ne bi dobro izteklo, so sedeli za mizami in stegovali vratove, kdaj se bo prikazal Kržan z mačko. Šel je na svoj prostor. Ves Juvemat se je veselil. Drug po drugem so plezali kot dopoldne, ko so pritiskali prste na bele pole namazane z globinom in jim je sestra Imakulata prerokovala bodočnost.

Sestra Imakulata je kmalu prišla. Oni, ki je pazil skozi preluknjena vrata, je naznanil njen prihod.

»Že gre po stopnicah,« je zavpil, skočil čez mizo in sedel za knjigo.

Vsi so se umirili in utihnili. Vse je bilo v najlepšem redu, samo prah se je malo kadil. No, to pa ni bilo nič takega, saj je bila učilnica večkrat zaprašena.

Sestra se je ustavila pred mizami in pogledala po gojencih, ki so bili zatopljeni v učenje. Sedla je za svojo mizo, zadovoljna, da je opravila molitev in južino. Človek se počuti res dobro, ko je uredil za nekaj časa stvar z Bogom in s telesom. Prekrižala je roke in šla s pogledom od mize do mize.

»Kržan, roke na mizo!« Kržan je držal v miznici mačko. Sestra ga je takoj opazila.

Kržan je preslišal sestro. Drugi so dvignili glave. Sestra ga bo dobila. Želeli so si tega, kot Izraelci obljubljeni dežele.

Kržan pa ni niti oči premaknil. Delal se je, kot da je naletel v knjigi na poglavje, katerega le z izredno pazljivostjo lahko razume. Sestra Imakulata je poznala Kržanovo marljivost.

»Kržan si slišal?« je dejala sestra strogo. Minila ji je z obraza tiha, blažena zadovoljnost.

»Kaj?« je zategnjeno vprašal Kržan kot da bi se prebudil o polnoči.

»Roke na mizo!«

V učilnici je nastala grobna tišina. Vsi so vedeli, da Kržan drži mačko. Taki trenutki so v zavodu bili največje veselje. In brez Kržana se ni zgodilo ničesar, kar bi bilo lepega in veselega.

Mavrič, ki je sedel nasproti njemu, je v trenutku skočil pokonci, se zgrabil za kolena in na ves glas zakričal:

»Au, au!«

Mačka je skočila pod mizo Mavriču na kolena.

V učilnici je nastal nered. Mnogi so skočili od miz, drugi pa so obsedeli kot lipovi bogovi. Mačka sestre Felicite je prestrašeno smuknila pod postelje. Preden so se zavedli, kaj se je zgodilo, že je skočila po zidu do odprtine pod stropom. Izginila je pod streho, od koder ni nikamor izhoda.

Kržan je stopil zopet pred mali, strogi juvenatarski senat.

Mavrič je jokal. Ustrašil se je in peklo ga je po kolenih.

Zopet se je pojavila v zavodu mačka, ki je že napravila toliko neprilik Kržanu, Mavriču in drugim.

Ko je prišel Kržan k gospodu prefektu, mu je bilo zopet težko. Imel je polne oči solz. Težko mu je bilo zaradi matere.

V juvenatu je minila nedelja nenavadno mirno. Soparen dan vpliva zmeraj neprijetno na človeka. Juvenatarji so šli po molitvi spat in sestra Imakulata je stala dolgo pri oknu in zrla doli na vrtove in strehe. Redki oblaki, katere je obsevalo sonce bog ve od koč daleč, so postajali temni. Tiste redke zvezde, ki so bile na nebu, niso mogle ublažiti praznoto prevroče noči.

Doli na dvorišču, kjer sta ležali bolni ženski, je brlela luč. Sestra Felicita je hodila po sobi.

Gori v spalnici so fantje utihnili. Nobena postelja ni zaškripala. Ko se je naredila prava noč, je šla sestra Imakulata spat. Šla je v veliko zavetišče. Ves juvenat je utihnil.

Spodaj je sestra Felicita odprla okno. Šla je od bolnika do bolnika.

Ječanje žene, katero je razjedal rak, je bilo tiho, da se je komaj slišalo gori v spalnico, kjer so spali juvenatarji. Sama kost in koža jo je še bila, in zadnje čase že ni mogla dvigniti roke in ne premakniti ostanek glave.

Za streho je še tičala mačka sestre Felicite. Stisnila se je med deske in streho ter prisluškovala, če jo bo kdo zopet ujel in preganjal. Pa je ni. Zdaj pa je slišala živalica ječanje, ki ga je tako dobro poznala.

Mala mačka se je oglasila. Juvenatarji, ki še niso spali, so utihnili.

»Slišiš Kržan?« Končnik je odgrnil odejo in šepetal Kržanu.

»Slišim,« je dejal Kržan in strmel v temo. Nekje v spalnici se je tudi slišal šepet.

Čim bolj so postajali glasovi trpeče bolnice pretrgani, v srce segajoči, tem bolj je prosila pomoč živalica pod streho. Kot malo dete je jokala, a ni bilo žive duše, da bi ji pomagal.

Ponoči je vsaka bolečina večja kot podnevi.

Kaj bi dal Kržan, če bi bilo že jutro. Jutra pa ni hotelo biti. Z muko je zaspal pozno v noč. Molil je, mislil na mamó, misel pa mu je uhajala tudi k trpeči mački in k bolnici, ki mu je bila pred očmi v vsej grozi in trpljenju.

Ves zmučen je Kržan zjutraj vstal. Sonce je rinilo od nekje, kajti strehe so bile pobarvane.

Kržana so mučile sanje vso noč. Človeški okostnjak je stal poleg njega pri postelji. Žena z rakom se je sklanjala k njemu. Dobro je videl. Polovico glave ji je manjkalo in izpod bele rute, ki jo je imela položeno na oči je pritekla kaplja temne krvi. Mačka je tekala po spalnici. Rep ji je odletel in zadnjo nogo je imela pokvarjeno. Komaj je zlezla v odprtino. V trenutku je bil Kržan doma. Mati je jokala, ker je dobila žalostno pismo. Kržan pa je tekel čez polje in vpil, da ni nič kriv. Okostnjak je tekel za njim. Kostni so ropotale in roke, ki jih je stegoval, je imel Kržan vedno za seboj. Jokal je na ves glas in ko je dečke sestra Imakulata zjutraj zbudila, je imel solze po licih.

Istega dne popoldne sta Končnika obiskali njegovi sestri, ki sta se vračali iz Beograda. Tam sta služili že nekaj let. Nafrčkani sta bili in komaj so se pozdravili, sta že potegnili cigarete.

Po Juvenatu je šlo to, kot bi prižgal bencin.

»Končnikove sestre kadijo.«

Sestra Imakulata, ki je bila na dvorišču in je gledala igro, je skočila pokonci.

»Škandal, škandal! Zaprite vrata.«

Nekateri fantje so se smejali, drugi pa so se zgrozili s sestro Imakulato. Ženske, pa kadijo!

Ko so Končnikove sestre odšle, ga je poklicala sestra Imakulata v učilnico.

»Kdo je bil to?« je vprašala sestra Imakulata.

»Moje sestre,« je dejal Končnik ves rdeč, kajti vedel je, zakaj ga sestra sprašuje.

»Grdo je to. Pa tako so še mlade. — Tvoje sestre so, ti pa se pripravljaš na duhovski stan.«

Resnično je bilo Končniku težko. Zakaj so to storile njegove sestre! Gledal je v tla in čutil, da ga nekaj grabi v grlu in se mu oči nehote polnijo s solzami. Nato je tiho zajokal in sestra ni mogla spraviti iz njega nobene besede več.

Še takrat, ko so prišli fantje v učilnico, je slonel na mizi, in ni dolgo dvignil glave. Vsi so vedeli, kaj se je zgodilo. Saj res, ni bilo lepo, da so kadile. Kadijo samo pokvarjene, grde ženske, to so vedeli vsi.

Popoldne Končnik ni šel doli na dvorišče. Ostal je v učilnici. Ni vedel, ali ga je sram ali kaj. Vsak je vedel, da so njegove sestre kadile. To ga je težilo ...

Težke ure ostanejo človeku v spominu, pa če živi še toliko let. Goji jih kakor kaktus na oknu. Ne sme se jih dotakniti, kajti bolečine, ki jih povzroči vsak dotikaljaj, so velike. In če ti blaži kdo te bolečine, če te razume, kaj bi dal za njega?

Na dvorišču je že pela žoga, fantje so vpili ali pa so se glasno pogovarjali. Tako čudno težko je postalo Končniku. Če bi bil kaznovan, da ne sme na dvorišče, to ni nič takega; zdaj pa mu je bilo žal, da so ga obiskale sestre in sram ga je bilo pred samim seboj, da so bile tako oblečene in so kadile.

Takrat so se odprla vrata v učilnico. Kržan je vstopil. Polna usta kruha je imel in drobtine so mu sproti padale od ust. Zibal se je kot po navadi, se smejal, kakor da se Končniku ničesar ne bi bilo zgodilo.

»Na kruh,« je momljal. Postavil je kos kruha pred Končnika na mizo, šel na svoj prostor in pospravil knjige.

»Saj jutri nimamo prirodopisa?«

Resno je pogledal Končnika. »Ne,« je odgovoril Končnik tiho.

»Če ga ni, potem jutri ni slab dan.« Končnik je vzel kruh in začel jesti; Kržan pa je bil zaposlen s svojim delom. Vsaj delal se je, kakor da ga ne briga ves svet. Naenkrat pa se obrne h Končniku.

»Ti se zaradi sestra jočeš? Si nor? Saj ti nisi kriv.«

Končniku je čudno odleglo. Prej se je bal, da o tem ne bi nihče več govoril, zdaj pa si je želel, da bi se o tem s Kržanom pogovorila. In pogovorila sta se.

»Saj je sestra Imakulata tudi kadila, ko je bila mlada.« Kržan si je zbasal zadnji košček kruha v usta.

Končnik je prasnil v smeh. Sestra Imakulata, da je kadila!

»A, beži?«

»No, ja! Pri nas ciganke več pokadijo kot cigani.«

»Ja, ciganke.«

»Ja, ciganke! Norec! So ciganke kaj drugega kot cigani?«

Končnik se je spet smejal. Kržan se je po stari navadi naredil neumnega, tako neumnega, da nisi vedel ali vse to govori zares ali pa samo zaradi tega, da bi koga spravil v smeh.

Končnik je postajal dobre volje. Pobitost ga je minila. Sam pri sebi je svoje sestre opravičil.

Res, lepo je, če ima človek prijatelja na svetu.

Kržan je še nekaj premaknil na mizi sestre Imakulate, nato je pogledal po spalnici, če kdo tiči kje pri postelji. Stopil je h Končniku, mu položil roko na ramo in ga zaupno vprašal:

»So ti sestre pustile kaj cigaret?«

Končnika je spreletelo neprijetno čustvo. Ne bo prav. Kržan spet nekaj namerava.

»Kadila bi, no! Pa ne glej me tako kot kozel.«

»Nimam,« je tiho dejal Končnik. Kolikor je prej vzljubil Kržana, tako ga je zdaj to motilo. Prej bi ga najrajši objel in stisnil k sebi kot brata.

V spalnici je bil mir. Končnik se je bal. Komaj je pretrpel eno stvar, zdaj v drugo ne bo šel več.

Kržan, ta bolni duh ni miroval. Tako nemirno noč je imel, toliko so ga mučile sanje, mačka je poginjala pod streho po njegovi krivdi — sestra tega sploh ni vedela — zadnje dneve je romal k gospodu prefektu, vse to mu ni pomagalo; zdaj bi rad cigaret.

»Imaš kaj denarja?«

»Imam,« je rekel po kratkem molku Končnik. »Orkaš, pa kadila ne bova.«

»Bojiš se pa tudi vsake stvari, saj to ni greh.«

»Jasno, da je greh.«

»Osel. — Ti, pojdiva, bova mačko rešila, da se ne bo ponoči drla.« Kržan je šel po spalnici brezbrizno, kot bi šel v šolo, kadar ni slab dan.

Končnik je šel za njim. Pod odprtino pod stropom sta se ustavila. Prisluhnila sta. Ničesar nista slišala. Kržan je segal gori do odkrušenega zidu in s prsti iskal, kje bi se prijel in potegnil pod strop. Upognil je nogo v kolenu in ponudil stopalo Končniku, ki je stal za njim.

»Vzdigni!«

»Orkaš, če te ugrizne.«

»Vzdigni, norec.«

Končnik ga je vzdignil čisto do stropa. Kržan je segel z roko pod streho. Potipal je lato, prah in opeko. Do mačke pa ni prišel. Smrad mu je udarjal v nos.

»Spusti me,« je rekel Končniku. »Mislim, da je poginila.«

»Misliš, da je poginila?«

Juvenatarji so pridrli z dvorišča gori v spalnico. Prosta ura je minila. Prišla je sestra. Zmolili so in mir je nastal po vseh prostorih starega, razpadajočega juvenata.

Prihajala je zopet noč. V Kržanu se je oglašala vest. Človek se nekako raztrese čez dan, na večer pa, ko si sam s seboj, ti stopijo vsi dogodki pred oči. Če si delal dobro ali slabo, ti dá čutiti noč.

Kržanu je bilo žal, da je zaradi njega poginila mačka. Obrnil se je na postelji, se pokrnil z odejo čez glavo in hotel zaspati. Štel je, pa ni prišel do dvajset, že mu je bila pred očmi mala mačka, ki jo je včeraj ujel. Kako krotka je bila, še zabrnela je, ko jo je nesel gori v učilnico.

Spodaj na dvorišču je zaječala žena z rakom. Kržan je prisluhnil. Vsi lasje so mu vstali in po telesu mu je zagomazelo. To ječanje je bilo strahotno. Tihi, umirajoči glas je prodril do zadnjega kotička v juvenatu. Polajnarjev Jože je jezno zaprl okno.

»Kaj vraga ječi baba. Vsi bomo umrli, pa ne delamo takih komedij.«

»Še ponoči ne da miru,« se je jezil nekdo pri steni.

»Vse poletje ne boš imel miru pred njo.«

V študentovski spalnici so še nekateri bedeli. Ko je žena zaječala, je spreletelo vse, ki so jo slišali, eno samo čustvo: strah pred takimi bolečinami.

V spalnici je nastala grobna tišina. Nekdo je zašepetal, nato pa je nastal božji mir.

Takrat pa je zajokala pod streho mačka. Res, mačka sestre Felicite.

Kržan je prisluhnil. V začetku ni razločil glasu. Mačka pa je zajokala drugič. Žena z rakom na glavi ji je dala poguma. Ječali sta obe in kdor ju je slišal ni pozabil tega nikoli.

Obe sta se tiho in ganljivo poslavljalji od življenja.

»Jaj, jaj, jaj.«

Kaj ne bi trepetala pred smrtjo umirajoča žena v juvenatu. Ona se boji te grozne negotovosti, katera je mučila že toliko milijonov ljudi.

A česa se boji mačka? Smrti? Ne, ona ne ve, kaj jo čaka med latami, ona ne ve, ali je po smrti še kakšno življenje ali ga ni. Ničesar ne ve, pa se vendar boji.

Noč v juvenatu je bila grozna; tiha, temna in zdelo se je človeku, da je Bog pozabil na svet.

Kržan je sklenil, da ne bo nikdar več delal neumnosti. Sicer pa je bila mačka njegova. On jo je rešil.

Pa ta tolažba mu ni pomagala. So grehi, katere ne moreš izbrisati z nobenim obžalovanjem in z nobeno pokoro.

Mačka je ječala tako pretresljivo, da te je moralo ganiti, pa če bi imel srce iz kamna.

»Jaj, jaj —«

Ure po mestu so bile. Pozno je že bilo.

Po dvorišču v juvenatu je šel nekdo s svetilko. Bila je sestra Felicita. Svetloba na nizkem stropu gori pri dečkih se je premikala.

Nekdo se je na postelji dvignil. Prisluškovali so vsi, tudi Kržan se je dvignil in se uprl na komolec. Sestra Felicita je obstala, kajti senca oken na stropu se ni več premaknila.

Mačka pa, kot da bi čutila, da je blizu pomoč, da je blizu sestra Felicita, je zbrala poslednje moči.

Brez moči je stala sestra Felicita sredi dvorišča s svetilko v roki. Prisluhnila je ječanju, ki je prihajalo od strehe in iz dvoriščne sobe.

Kržan bi bil za vse čase hvaležen sestri Feliciti, da bi rešila mačko, pa ona jo ni smela.

Luč na dvorišču se je premaknila. Sestra Felicita je odšla k umirajoči bolnici.

Naslednji dan je prinesel vendar nekaj spremembe v juvenat; žena z rakom je umrla. Vsi bolniki so se oddahnili.

»No, hvala Bogu.«

»Bo vsaj mir.«

Kržan je bil pobit. Tih je hodil okrog. To se je zgodilo prvič, odkar je bil v juvenatu. Kržan se je umaknil vsem. Nihče ni vedel, ali ga je potrla smrt žene ali pa ona nerodna zadeva z mačko. Še Končnika ni nadlegoval za denar, da bi si kupila cigarete.

Teden dni po teh dogodkih je pripravljala sestra doli na dvorišču Marijin oltarček. Bile so že ves maj tu šmarnice.

Pometla je pred oltarčkom, polila rože in brisala z Marije prah.

In kaj se je zgodilo takrat, to je bilo grozno! Za Marijinim kipom so ležali mačji odpadki.

Vsa kri je šinila sestri Imakulati v glavo.

Sestra Imakulata ni vedela, kaj dela. Poiskala je sestro Felicito.

»Draga sestra, — ni to krivda živali. Mačka ne spada sem.«

Sestra Imakulata ni vedela, kaj bi še povedala.

Sestra Felicita je vsa v zadregi in strahu zardela.

»Draga sestra, mačke zadnje čase sploh ni,« se je začudila.

Sestra Imakulata je za trenutek pomislila. Kržan jo je imel pred dnevi v učilnici. Ta nepridiprav je kriv vsega.

Sestra Imakulata je Kržana poklicala na hodnik.

»Kržan, kje je mačka?«

Kržana je zadelo. Ni vedel ali bi povedal po pravici ali bi si kaj izmislil. Pa se je le zlagal.

»Ne vem.«

Sestra Imakulata ga je jezno potisnila stran. Odprla je vrata v učilnico, kjer so še sedeli fantje pri knjigah.

»Kje je mačka?«

Kje je mačka, zakaj to? Vsi so umolkni.

»Kje je mačka?« je ponovila sestra strogo, da so se fantje resnično bali. Kržan je bil za njo, zrl v tla in se ni ganil. Fantje so sedeli kot pribiti, samo Mavrič se je premikal in nekaj sam pred sebe zagodrnjal.

»No, Mavrič!«

Mavrič je stal z izrazom na obrazu, da ve vse in da ga je treba samo še enkrat vprašati.

In sestra ga je. Mora priti do resnice, kajti to so stvari, ki se morajo enkrat za vselej končati v juvenatu.

»Poginila je pod streho.«

»Kdaj?«

»Pred tednom.«

»Pred tednom?« Sestra se je začudila. Nato je pomislila. Mačka tega ni mogla narediti. Kržan je storil ta neznanski greh. Obrnila se je h Kržanu: »Marš, pritepenec!«

Šmarnice so potekle brez lepih slovesnosti, čeprav so bile zadnje. Sestra je bila čudovito razburjena, to so fantje čutili. Vedeli pa niso pravega vzroka. Vsak očenaš je padel trdo kot kamen. Spet se bo nekaj zgodilo.

Drugega dne so prišli fantje iz šole kot ponavadi. Večina veselih obrazov, da je minil dan, tu in tam pa je nekateri doživel nesrečo. V obednici jih je čakal gospod prefekt. Ko je sestra razdelila kosilo, je začel resno kot malokdaj:

»V zadnjem času so se v juvenatu zgodile stvari, ki nikakor ne spadajo v naš zavod, ki tudi niso dostojne za nobenega človeka, ki živi zunaj v svetu. Vsi dobro veste, da se pripravljate na duhovski stan, duhovniki hočete biti, pasti hočete ovčice. Voditi hočete množice k njemu, ki je naš Gospod. Kdor pa nima poklica za to, naj nikar ne okuži še drugih.« Prefekt je začel težko dihati. »Da pa kdo onečasti svete stvari, ta spada med one, ki se izgubljajo v blatu greha. Garjevih ovc mi ne bomo trpeli.«

Vsi so onemeli. To je Kržan; vsak je vedel. Kržan je jokal. Ko je prefekt končal je poklical Kržana v učilnico.

»Poberi takoj svoje stvari in zapusti še danes zavod. Bil si nepridiprav in zdaj si našo dobro Mater žalil, kakor da bi bil pogan.«

»Mačke ni več. Ubil jo je in zdaj še to; njeno blato nosi za Marijin oltar,« je končala sestra Felicita.

Kržana je trgal jok. Prefekt in sestra sta odšla. Kržan je sedel na posteljo in jokal kot malo dete. Vse to kar je rekel prefekt, se mu je zdelo nemogoče. Ven iz juvenata! Kam?

»Mama, nisem — nisem, mama,« je zajokal in legel na posteljo.

Polajnarjev Jože je slonel na oknu. Gledal je muhe, kako so se sprehajale po umazani steni. Umivale so se, se pretepale med seboj in se grele na toplem soncu.

Črček se je zganil na postelji.

»Mačke ni, Jože.«

»Ni je.«

»Pa je ne bo, boš videl. Sestre Felicite ni več, ne mačke, samo mi smo še tu. Ne vem zakaj. Šli bi že lahko, čas je že.«

»Pa umri, saj lahko umrješ. Vraga bi se pačil,« se je jezil Jože.

»Sestra Felicita se bo vrnila,« je rekel nekdo, ki je prišel šele pred par meseci. Nihče mu ni odgovoril.

Sestre Felicite pa ni bilo in tudi mačka se ni več prikazala. Prišla je nova sestra, prišli so novi ljudje. Tudi gori v učilnici so pogrešali Kržana; ni ga bilo več. Prihajal je v šolo bled, upadlih lic in umazan. V njegovih drznih očeh pa je bil sleherni dan oni čudoviti hlad, kateri je bil Kržanu prirojen in katerega so se svoj čas v juvenatu vsi bali.

ODKRITJE GOSPODA KRTINA

TONE ČUFAR

Gospoda Krtina je vznemirjalo mnogo stvari in ni našel nikjer pravega obstanka. Dvignil se je izza mize, se sprehajal po sobi in se zadeval ob opravo. Po neprevidnosti bi lahko kaj razbil, prevrnil cvetlično vazo, onečedil parket in razburil gospo soprogo. Prostorna soba se mu je zdela pretesna. In takšno sprehajanje iz kota v kot, od stene do stene, je grda razvada jetnikov, zato mu ni šlo k srcu. Naslonil se je na okno in se zazrl proti hribom. Sonce se je pravkar spustilo za goro. Zdelo se je, da še izza hriba mežika Bistrovčanom, naj se pomirjeni odpravijo spat, saj sem jim bo jutri spet prikazalo.

Sonce je nekaj velikega in se lahko smehlja, si je mislil gospod Krtin. Tudi zemlja je nekaj soncu podobnega, velikega, večnega. Le človek na njej je ubog črvček. Rodi se in premine, zemlja pa ostane. Morda se bo kdaj razletela, takole čez milijon ali milijardo let. To je v primeri s človekovim življenjem resnična večnost.

Gospod Krtin se je odmaknil od okna. Tovarniški dim ga je neprijetno počegetal v grlu. Dostikrat ga je že preklel. Na tihem seveda, s primerno dostojnostjo. Ubrnil se ga pa ni. In kar ga je bilo premalo iz tovarniških dimnikov, so ga izpuhale še številne lokomotive na postaji. Zavidal je tiste Bistrovčane, ki so se komaj zavedali, da je njihova dolina večno zadimljena. Le občutljivejši nosovi so se vsak dan sproti zmrdovali nad tem. Vendar je v tem dimu marsikdo dočakal častitljivo starost. Tudi gospod Krtin si jo je želel. Navsezadnje dim res ščegeta v grlu in lega na pljuča, še zdaleka pa ni podoben dimu gorečih mest, dimu iz topov, ki se vali preko celih pokrajin in pomeni smrt za stotisoče. Tak dim je pomnil gospod Krtin iz časov, ko so bombe zažgale Zeleni hrib in je treskalo tudi okrog Bistrovce. Vrnil se je k mizi.

Na njej so ležali časniki, polni hladnih poročil, ki so pa vsebovala toliko gorja. Nekoč se bodo spraševali ljudje, čemu je bilo vse to. Tudi gospod Krtin se je spraševal. Če je bilo to potrebno zaradi reda, pravičnosti in zakonitosti, potem vse v redu! Sam se je vnel za pravičnost in je marsikaj storil za zakonitost.

Poleg časnikov je ležalo vabilo na odborovo sejo Zveze dobrih duš. Že od njenega spočetja sem je bil njen steber. Prav zato ga je mučilo skoraj hamletsko vprašanje. Ni mu šlo za »biti ali ne biti«, kajti nič ni trenutno grozilo njegovemu življenju in nihče ga ni pozival na dvoboj, da bi se moral »biti«. Spraševal se pa je: »Iti ali ne iti?« Namreč na sejo. Žena je silila v kino. Ker se je zaradi seje branil, se je zdaj kujala v kuhinji. Uganjala je nekakšen diplomatski pritisk. Bal se je, da bi s služkinjo ne spletla kaj zoper njega. V jezi človek težko drži jezik za zobmi in rad zine kaj nepotrebne. Gospodu Krtinu ni šlo v račun, da bi se njegova žena pregrešila zoper dobre običaje.

Dokler gospe med seboj obirajo svoje gospode, je vse v redu. Red tudi še ni omajan, če se milostive spravijo v svojih salonskih pomenkih nad služinčad. In tudi kuharice imajo nekako stanovsko pravico, da med sabo ogledajo svoje gospodinje. Ni pa prav, če se gospa in sobarica zvezeta zoper gospoda.

Moral je v kuhinjo, da onemogoči takšen paket.

Gospa soproga je zrla skozi okno. To ga je pomirilo. Tudi on je prejel zrl skozi okno. Kolika sorodnost zvestih duš! Približal se ji je na tri korake, kakor so se približevali njemu v pisarni njegovi uslužbenci. Skušal je biti prijazen.

»Draga, ali ni vseeno, če greva jutri večer v kino? Ali pa v nedeljo?«

Gospa je odločno zmajala z glavo.

»Zakaj ne?«

»Ha, zakaj! V nedeljo se peljeva vendar na Bled ali kam drugam. Mar misliš, da se bom potem znojila v kinu? Po izletu! Pa niti utegnila ne bova več in ljubilo se nama ne bo. Vsaj meni ne.«

»Jutri je tudi še čas.«

Gospa se je nasmehnila. Nerada je ugovarjala vzpričo dekleta. In soprog se ji je zdel tako neuvideven.

»Jutri greva vendar v Metro, zato morava nocoj v Planet.«

Gospod Krtin se je vgriznil v ustnico. Zakaj neki imamo Bistrovičani dva kinematografa? je bridko pomislil. In zakaj so prav za nocoj sklicali sejo? Znašel se je v hudem precepu. Moral se je odločiti.

»Veš kaj, ti pojdi v kino, a jaz na sejo. Potem te počakam.«

»Sama naj grem?«

Zavihnila je nosek in se nemilo našobila. Gospod Krtin se je vrnil v sobo. Morda ni storil prav, da je v dekletovi navzočnosti zaukazal nekak družinski večerni raspored, ki ga ni mogel več preklicati. Če ne bo na seji nič posebnega, kar mu je žena poprej dopovedovala, potem se utegne še pokesati, da ji je pokvaril večer. Res ima včasih svoje muhe in noče docela razumeti človeka; vendar je ženka, ki je usoda ne nakloni vsakomur. Nikoli mu ne oponaša nekdanjih ljubic in vedno skrbi z vsem srcem za zakonsko ugodje. Če ji pa včasih popuste živci, nič čudnega! Vročina je tu in vsenaokoli vojna vznemirjenost. Ko legaš zvečer v zakonsko posteljo, se vselej bojiš, če ni ta noč zadnja.

Gospod Krtin je zamahnil z roko kakor dirigent, če mu muzikanti napačno zagodejo. Na sejo pojde in — amen! Svojih dolžnosti ne sme zanemarjati. Dovolj je razmišljanja o malenkostih! Z ženo bi se prav za prav morala pomeniti o čem drugem. Že dvakrat ga je opomnila, naj bi se peljal kam na jug in poiskal doli varno gnezdo. Tudi o tem bo pozneje prevdarjal. Zdaj je moral na sejo. Morda je nesmiselno skrbeti za blagor drugih v času, ko tanki stotisočem meljejo kosti in se pojmi o dobroti čudno prevračajo. Toda, dolžnost je dolžnost! Na srečo razgrajajo tanki in bombniki nekje daleč. Odborniki in odbornice Zveze dobrih duš pa prav blizu čakajo nanj in jih ne sme pustiti na cedilu.

Segel je po vabilu, si ogledal dnevni red, ki res ni obetal nič izrednega, in ga vtaknil v žep. Potipal se je, če ima beležnico. Stopil je v vežo. Že ga je zaneslo, da bi jo kar tako pobral ven, a se je premislil in je pokukal v kuhinjo.

»Pred Planetom te počakam.«

To je zvenelo: Glej, da pojdeš v kino! Žena se je obrnila. Ujel je velike, malce vlažne oči, pokimal je prijazno in šel. Ko je stopal skozi vrt, se mu je zdelo, da lepota sleherne rože odseva nekaj ženinih čarov. Vse bo še dobro, si je govoril. Vselej sta se po malih nesporazumih do onemoglosti naljubila, zatorej niso škodovali.

Podvival se je v pisarno Zveze dobrih duš.

Vsi so bili že zbrani. Gospa predsednica mu je s toplim nasmehom kinknila v pozdrav. Gospod tajnik je prenehal čitati zapisnik zadnje seje in se mu je spoštljivo poklonil. Gospodu Krtinu je to laskalo. Ujel je še nekaj drugih poklonov in se tako prepričal, kako željno je bil pričakovan. Zamuda mu je samo koristila. Ker so v Zvezi sodelovali po svojih zastopnikih vsi bistroviški stanovi, je v teh pozdravih znova videl, da je priljubljen vsepovsod. Kar trikrat je ljubeznivo prikimal. Usedel se je na pripravljeni stol med gospo doktorjevo in gospodom učiteljem.

S čitanjem zapisnika so brž opravili. Potem dolgo ni bilo nič posebnega. Prošnje, prošnje, večne prošnje! Prosili so potrebni in nepotrebni. Potrebni je odbor vselej ustregel. Temu je dal petdeset dinarjev, onemu osemdeset, tretjega je poslal v dispanzer na pregled in mu plačal prva zdravila. Razdelil je blago za obleke, poklanjal čevlje, pa tudi plenice in nogavice. Dame in gospodje v odboru so obrisali prenekatero solzo in marsikod prižgali lučko zadovoljstva. Zveza dobrih duš je osrečevala barakarje v Zalem logu, železničarje na Fužinah in pozabljene občane v Svitki. Njena plemenita roka se je poznala Za gradom in na Utrdbah, na Martinovem in v Gornjem mestu. Vsepovsod. Njeno delo je potekalo v nesebičnem soglasju, vidnem na vseh odborovih sejah. Gospod tajnik je čital prošnje, gospa je svetovala sklepe, odbor ji je pa pri-trjeval.

Tudi nocoj je teklo tako. Le gospod blagajnik je nekajkrat godrnjal, da mu utegne zmanjkati drobiža, če bo gospa predsednica tako radodarna. To je sprožilo kratek pomenek o tem, da bi priredili tombolo, cvetlični dan in še kaj, kar bi vrglo nekaj denarja. Gospa predsednica je vselej odložila take reči za konec seje, ko je popuščala disciplina. Tako tudi zdaj.

Spet so odpravljali prošnjo za prošnjo. Gospod Krtin je pa razmišljal, ali je šla žena v kino ali ne. Po seji pojde kdo z njim in če ga povede pred Kino Planet, pa nje ne bo, se utegne izcimiti iz tega velika neprijetnost. Zašušljali bodo, da gospod Krtin ne ve za ženina večerna pota. Takšna blamaža mu ni dišala. Mučnega premišljanja ga je rešilo pismo neke Evlalije Basničeve iz Svitka, ki je priporočala Zvezi, naj se usmili neke Uršule Kolomanove z gornjega konca Bistovice. Priporočena pod milim nebom ničesar ne premore razen treh otrok. Zveza naj bi ji naklonila mesečno podporo in ji pomagala spraviti otroke k dobrim ljudem.

»Čudovito!« je vzkliknil gospod Krtin, ne da bi prosil poprej za besedo. »Ne mislim, da je beda imenovane Kolomanove čudovita. Čudim se nesebičnosti Evlalije Basničeve. Doslej so ljudje prosili sami zase ali kvečjemu za svoje. Tu imamo pa opravka z edinstvenim altruizmom! Gospoda moja, kljub grdim časom je še veliko lepega v ljudeh.«

Vsem je bilo všeč, da je spregovoril. Dolgo je bil razmišljen, ta in oni se je spraševal, kaj neki ima na duši. Zdaj je pa skoraj vzplamtel. Gospe predsednici so oživele oči.

»Ali predlagate kaj posebnega, gospod komisar?«

»Kar tako vsekakor ne smemo mimo tega primera.«

Premolknil je in se dvoumno nasmehnil. Odgovoril je zato, ker je bil pač vprašan; povedal pa ni vsega, kar mu je narekovalo srce. Dvoumno se je nasmehnil zategadelj, ker mu ni vselej prijalo, da so ga

ogovarjali z gospodom komisarjem. Res je bil že v nešteti komisijah in njegova pisarna je imela tudi nekaj komisarskega ali komisijskega na sebi, vendar mu ni naslov komisarja zvenel iz vsakih ust enako. Bil je strokovnjak za marsikaj, njegova pisarna je služila za posredovanje pri kupčijah, prevozništvu in podobnih pridobitniških prizadevanjih. Njegovo znanje ga je usposabljal, da je dajal nasvete gospodom z magistrata in mnogim zasebnikom. In ker skoraj ni bilo komisije brez njega, so ga na lepem začeli klicati kot gospoda komisarja; njegovi zoprniki z žaljivim namenom, a ker je te lahko seštel na prste, je svoj naslov smatral za izraz priljubljenosti. Le kdaj pa kdaj je zasumil, da ga s komisarjem vendarle zgolj dražijo, pa se je ob najmanjši sumnji vsaj dvoumno nasmehnil.

Gospa predsednica ni gledala na njegov nasmeh.

»Da, ne smemo kar tako mimo tega primera!« je pritrjevala Krtinovi misli. »V prvi vrsti moramo ugotoviti, če navedbe res ustrezajo dejstvom. Zato o podpori ne moremo sklepati na današnji seji. Razen v tem primeru, če kdo od navzočih pozna tole Uršulo Kolomanovo.«

Gledali so drug drugega in zmajevali z glavami.

Gospa predsednica je zapičila svoj pogled naravnost v gospoda učitelja.

»Morda nam vi lahko kaj pomagate? Otroci tele Kolomanove hodijo vendar v šolo.«

Gospod učitelj je nagrbančil čelo v težkem premišljanju. Nič se mu ni posvetilo in je odkimal.

»V mojem razredu ni nobenega Kolomana.«

»Škoda! Kaj pa v drugih razredih?«

»Morebiti je kdo, pa ne vem zanj.«

»Škoda! — Morda se kdo drugi spomni tega imena. Takole se izkaže, da vse premalo poznamo svoje someščane.«

Gospa predsednica je odprla jezikom zatvornice, odbor je spet lahko malce zašebetal. Le gospod Krtin je molče premišljal. Kako prav je bilo, da ni poslušal žene, temveč je sledil klicu svojega srca, klicu dolžnosti. Lahko bi zamudil nekaj, kar še ni bilo na nobeni seji. Tak primer nesebičnosti! Svet vendarle še ni pokopal vseh idealov. Še je nekaj plemenitega v ljudeh, v narodu tako rekoč. Kajti dejstvo, da ni nihče poznal Evlalije Basničeve, to dejstvo potrjuje, da je plemenita žena globoko skrita med preprostim ljudstvom. Drugače bi jo dame v odboru gotovo poznale. Lepo je, da je preprost človek zmožen takšnih gest. Naj drugod propada tako zvana civilizacija, naše občestvo je zdravo. Gospodu Krtinu so prijetne misli vzbudile prijetna občutja. Takšna neznana Evlalija okrepi najbolj utrujeno in raztrgano dušo.

Odmora je bilo dovolj. Gospod komisar se je razmisлил, dame in gospodje naklepetali. Gospa predsednica se je nazehal. Potem je dvignila roko in že so se vsem ustavili jeziki.

»Kako torej? Ste se že med seboj zedinili za kakšen predlog?«

»Ker nič ne vemo, s kakšnimi ljudmi imamo opravka,« je menila gospa doktorjeva, »bi ne bilo napačno, če se obrnemo na Vrhunčevo Zofko. Po mojem je prava škoda, da je nimamo v odboru. Delo bi nam šlo vse laže od rok.«

Predsedujoča gospa je narahlo odkimala.

»S pritegovanjem drugih bi zadevo zavlekli. Izneverili bi se našemu geslu: Kdor hitro da, dvakrat da!«

»Mi sami pa tudi nič ne vemo in je prav ista figa.«

Gospa doktorjevi se je povetil nos. Takoj ji je bilo žal, da je izrekla grdo besedo »figa«. Zato je pa potem vso sejo vztrajno molčala.

Usta je odprl gospod tajnik.

»Stvar je tako nenavadna, da jo moramo vsekakor poveriti posebnemu odseku ali vsaj posebnemu pooblaščenцу, ki bo zadevo vzel v roke in nam o svojih dognanjih poročal na prihodnji seji.«

»Z ust ste mi sneli,« se je vmešal gospod komisar. »Pristavil bi le to, da se naš poročevalec ali pooblaščenec ne sme pozanimati samo za ubogo Kolomanovo, temveč naj skuša spoznati tudi Evlalijo Basničevo. Po mojem skromnem mnenju je njeno mesto med nami. Z njo bi gotovo razširili svoj delokrog in odkrili še mnogo takih, ki so res potrebni pomoči.«

»Določimo že vendar tega pooblaščenca,« je zagodrnjal gospod blagajnik. »Kar gospod komisar naj prevzame vso reč.«

»Silim se ne,« je odvrnil gospod Krtin.

Gospa predsednica mu pa ni dala govoriti.

»Mislim, da bo za vse najboljše, če si usvojimo predlog gospoda blagajnika. S tem bo zadeva res v pravih rokah!«

Gospodje odborniki so zaploskali, gospe odbornice so pritrjevalno kinkale, gospod komisar se je pa narahlo poklonil. Te časti in zaupanja ni smel omalovaževati. Zdaj je imel nekaj, kar ni bilo navadno delo v pisarni ali kjer koli v komisijah. To ne bo narekovanje pisem, vrtenje telefona, priganjanje uslužbencev in niti ne obzirno prerekanje z gospo soprogo. V njem se je zbudila detektivska sla. Zares je bil radoveden, kako mu bodo uspela poizvedovanja, kakšna je tale Evlalija Basničeva in kako se prebija skozi kruto življenje Uršula Kolomanova. Izvlekel je beležnico iz žepa, da bi si zapisal podatke, pa so mu izročili kar pismo Evlalije Basničeve. Takoj je začel tuhtati svoj načrt. Morda bi poslal služkinjo na poizvedovanje? To misel je brž zavrgel. Sam se je hotel prepričati o vsem. Morda bi poklical Basničevo v pisarno? Morda koga od sosedov Uršule Kolomanove? Ne! Zavahali bi, da ji hoče Zveza dobrih duš olajšati usodo in bi jih premagala nevoščljivost. Skušali bi mu dopovedati, da ji gre dobro, boljše kakor njim. Vsakdo ni tako nesebičen kakor Evlalija. Morda je pa njena sorodnica? Tega se ni domislil noben odbornik. Nič za to! Kolomanova je kljub temu potrebna pomoči. Naravnost k njej pojde. Zaradi kontrole se potem še vedno lahko obrne na sosede.

Med njegovim razmišljanjem so se drugi pomenkovali o cvetličnem dnevu, tomboli, srečolovu. Potem jih je napadlo nepremagljivo zehanje in so si rekli, da je dobrodelnega sejanja za nocoj zadosti. Bilo je že pozno. Gospod komisar se je podvihal pred Planet po ženo. Radostno se je oklenil in tudi ona ga je bila vesela. V dobrih dveh urah se ji je izkadila vsa ihta, spet je bilo lepo na svetu.

Čez nekaj dni, brž ko je utegnil, se je odpravil gospod Krtin v gornji konec Bistrovice. Spotoma je tuhtal, kako neki tujci gledajo na bistroviško mesto. Če mahnejo s kolodvora proti Utrdbam, vsekakor mislijo, da bodo pravkar sredi mesta, ki se prične približno pri Vrhovcu. Hotel »Zmaj«, kavarna in hotel »Sveder«, nova občinska hiša, sodnija

s starim magistratom. Tu se mesto začenja in tudi končuje. Potem je vas. Gospod Krtin ni mogel na tem ničesar spremeniti. S ceste je krenil v breg, v Svitko. Slabo se je spoznal na ulice in uličice, ki so jih mestni svetniki šele pred leti imenovali. Poizvedoval je za Kolomanovo in po daljšem stikanju odkril njeno gnezdo.

Zglasil se je pri hišni gospodinji. Ko je čula, po kom poizveduje, se je namrdnila in vendar so se ji radovedno zaiskrile oči. Izza vogala se je pa že prikazala Kolomanova sama. Trideset let še ni mogla imeti, ni pa bila ne lepa ne grda, le njena bledica je vzbujala pozornost. Čez rame ji je visel dveletni otrok. Bil je skoraj nag. Tudi mati ni mogla že po svoji obleki zatajiti, da je res vredna vse pozornosti Zveze dobrih duš.

»Vi ste Kolomanova, ne? Nekaj bi rad govoril z vami.«

Prikimala je, vzpričo gospodinje ji ni kazalo storiti kaj drugega. Plašno je obstala pred gospodom, obetala si ni nič dobrega. Otrok se je zbal tujega moža in je zavekal. Kolomanka je čakala, da bo gospod spregovoril, pa se je tudi on obotavljal zaradi gospodinje. Hotel je, da bi stopila z njo v njeno izbo. Tega pa ni marala. Raje je tvegala, da gospodinja sliši, čemu jo nadleguje, kakor da bi razkazovala svojo beračijo. Gospod komisar je pa hotel videti njeno bivališče, zato ga je morala popeljati v podstrešje. Takoj je zdvomil, če se sme imenovati to za stanovanje. Kaj podobnega še svoj živ dan ni videl.

»Ne zamerite,« se je opravičevala Kolomanka in strahoma zrla, kako so gospodove oči zaobjele vse kose stare, od matere podedovane oprave in se ustavile na raztrgani posteljnini. »Nisem sama kriva, da je takole. Zakaj ste silili gori? Meni se sami ne ljubi biti tukaj. Vendar je še sreča, da imam kam iti, ko —«

Umolknila je in globoko vzdihnila. Sama ni vedela, čemu se je začela izpovedovati neznancu.

»Morda ste s plačilom v zaostanku?«

»Eh, kaj bi pravila! Če vas zanima, pojdite h gospodinji!«

Nekaj sovražnega je ležalo v njenem odgovoru. Gospod komisar se ni čudil njeni mržnji do vseh, ki niso tičali v takšnih brlogih. Iz žepa je potegnil robec in si ga pritiskal na usta. V izbi je neprijetno dišalo. Morda so to zakrivali otroci, ki vsaj ponoči najbrže niso marali lezti po strmih stopnicah, se zadevati v tramove in iskati odlagališča za prežvečene skorje tam nekje ob drvarnici. Edina lina v steni je sličila bolj luknji v golobnjaku kakor pa okencu. Morda bi ženska res lahko malo pazila na čistost, ampak beda rodi brezupje, ki človeku vzame vsakršno voljo. Razumni gospod Krtin ni Kolomanovi ničesar zameril. Še nikoli ni gledal bede in varovancev Zveze dobrih duš tako iz oči v oči. Ali naj bi kar naravnost povedal, kaj išče tod? Kdo je bolj potreben pomoči kakor tole blede bitje? Toda, prvi videz ne sme premotiti človeka. Saj se ne mudi. Nasmehnil se je malemu.

»Še dva imate, kaj ne? Ali sta večja?«

Kolomanka je strmela vanj in mu prikimala. Gospodu Krtinu so se pa porajala nova vprašanja. Kdo neki je oče? Postajal je previden. Tudi ženska je pokazala, da ni brez opreznosti.

»Kaj bi sploh radi, gospod? Pa ne da bi bili s sodnije?«

Gospod komisar se je skušal spet kar najbolj domače nasmehnuti.

»Kaj bi s sodnijo pri vas! Saj ne grešite zoper red in zakonitost. Moje poizvedovanje bo samo vam koristilo. Lahko se mi popolnoma zaupate. Zaradi otročičev. Zanima me — oprostite, saj se nerad dotikam tega — zanima me, če so zakonski ali nezakonski?«

Kolomanka je namršila obrvi in se vsa stresla.

»Gospod, norčevati se pa ni treba! Poštena žena sem! Zdaj vem, kaj delate tukaj. On vas je poslal. Kri bi mi rad izpil, v grob me hoče spraviti. Osira me, da bi se sam lahko brez skrbi vlačil. Le povejte mu, da ne bo tako poceni odnesel peta kakor si predstavlja. Še kesal se bo! Njegova candra pa še bolj. Le kar povejte jima!«

Z otrokom vred se je vrgla na razmajano ležišče in je obupno zahlipala. Stvari so se čudno zapletale. Vsekakor je uboga žena preživljala pravcato tragedijo. Gospod komisar je stopil v podstrešje, kjer ni vonjal v toliki meri neprijetnih dišav, soparno je bilo pa prav tako kakor v izbi. Ko se je vrnil, se je Kolomanka že unesla. Bila je spet tista plaha žena, ki ga je tako nezaupljivo sprejela.

»Kdo je ta on?« je vprašal na moč prikupno in jo tako že vnaprej razorožil, da se ne bi spet zadirala.

»Kdo neki! Kaj res ne veste? Moj mož vendar!«

»Aha, zdaj dosti več razumem. Odteguje se svojim dolžnostim, zanemarja družino. Morda je brez dela?«

Namenoma je obšel tisto o candri.

»Toliko že zasluži, da bi za silo lahko izhajali,« je pojasnjevala. »Samo prekleta candra ga je znala oviti okoli prsta!«

»Oprostite, ali mar živi z drugo? Ničesar ne zatajite.«

»Kaj pa naj zatajim, ko vsi vedo, da je kuhan in pečen na Fužinah.«

»Na Fužinah?«

Kolomanka je kimala, gospodu komisarju se je pa jasnilo v glavi. Našel je rdečo nit. Zdaj je moral priti povsem na čisto in je zato tvegala usodno vprašanje.

»Pa ne da bi se zadrževal pri — Evlaliji Basničevi?«

Ženska je zijala vanj, kakor bi ne bil več pri zdravi pameti.

»Kje pa drugje kakor pri njej! Vidite, da vse veste! Grdo ste me vlekli za nos!«

Zdaj je vse stalo na glavi. Priležnici oženjenega dedca je šel na lim. Zveza dobrih duš naj bi skrbela za Kolomanko in otroke, da bo njihova priprošnjica Evlalija Basničeva lahko zapravljala Kolomanov zaslužek in z divjim zakonom izpodkopavala moralne temelje naroda. In to grešno ptičko je hotel počastiti z odborniškim mestom. Segel je v žep po njeno pismo, da bi ga pokazal Kolomanki, a se je premislil. Ni ji smel odkriti, za kaj gre. Zdaj ne več! Evlalijine pisave najbrže ne pozna. In če jo tudi pozna, se na stvari nič ne izpremeni. Zakaj neki je pisala sama? Zanašala se je, da dobre duše brez vsakega premisleka dele dobrote. Pametno je računala, ni ji odrekati iznajdljivosti in tudi ne naivnosti. Imela je samo smolo, da je prišla stvar v prave roke.

Gospod Krtin se je slabo počutil. Na hitro roko je povprašal še o tem in onem. Ženska je postajala vse bolj in bolj zgovorna, spoznala je, da ga je dolžila grehov, ki jih ni imel na vesti. Moža že dolgo ni bilo blizu, zadnje stotake ji je pa poslal pred dvema mesecema.

»Dajte ga sodniji,« je svetoval gospod Krtin in odhajal.

»Najprvo pojdem na občino. Če mi ne bo nihče nič pomagal, moram z otroki vred v vodo.«

»Tega ne smete niti poizkusiti. Nihče nima pravice položiti roke na lastno življenje in na življenje svojih otrok. Treba se je obrniti po pomoč, da bo mož spet začel krščansko živeti. Opozoril bom gospode na vašo nesrečo in še vi sami kam stopite. Zdaj verjamete, da sem se zaradi vaše sreče oglasil pri vas?«

»Verjamem. Hvala vam. In ne zamerite trdim besedam.«

Njej res ni ničesar zameril. Evlalija Basničeva mu pa ni šla iz glave. Zaradi nje je moral poslušati tole nesrečnico, zaradi nje se bo poslej sramoval dam in gospodov iz odbora. Saj je ves gorel za njo! Zaprl se je vase, z nikomur ni spregovoril o dobrodelnem obisku. Neki dan je pa prejel vabilo na sejo. Dnevni red je vseboval tudi posebno točko: Poročilo g. Krtina o zadevi Uršule Kolomanove. Gospo soprogo je zadeva zanimala. Že delj časa se je čudila soprogovi zaprtosti. Tudi zdaj je odklanjal vsakršno pojasnilo.

»Slavko, nisem si mislila, da imaš skrivnosti pred mano. Dobro.«

»Počakaj, draga. Samo malo potrpi, vse ti objasnim.«

Nežno jo je poljubil, že dolgo ni bil tako dober z njo.

Tisti večer, ko bi moral na sejo, je dolgo čepel za pisalno mizo in pokvaril mnogo papirja. Pri večerji je povprašal, če bi Micka utegnila skočiti v lokal Zveze dobrih duš.

»Seveda utegnem,« se je ponudila hišna pomočnica sama od sebe.

»Ali ne pojdeš sam tja?« se je pozanimala gospa. »Saj imaš sejo?«

»Imam, pa mi ni do nje. Ali hočeš vedeti, zakaj ne?«

Vsa je oživela in mu rada sledila v sobo. Dal ji je čitati pismo.

Spoštovana gospa predsednica,

oprostitite, ker me ni na sejo. Zadevo U. Kolomanove sem preiskal in ugotovil, da imenovana sicer zasluži vso pozornost, res je v bedi, a le po krivdi svojega moža. Ta živi pri Evlaliji Basničevi. Če bi podpirali Kolomanovo, bi podpirali nemoralo. Zavzemite se, da bo Koloman vrnjen družini. Žena obeta, da pojde z otroki v vodo. Zato ne pozabite opozoriti županstvo in sodnijo. Svojo dolžnost sem izvršil. V bodoče pa ne računajte več name.

Z dobroto ne bomo rešili sveta!

Slavko Krtin.

Gospa je strmela v pismo. Gospod ga ji je vzel iz rok in ga zganil. Priložil je še Evlalijino priporočilo, oboje zalepil v kuverto in odnesel Micki. Dekle je takoj odhitelo iz hiše. Gospod se je vrnil v sobo. Ženi so se vabljiivo lesketale oči.

»Kaj vse to pomeni?«

»Marsikaj,« je dejal gospod komisar in ji poredno pomežiknil. »Kadar človek ne posluša svoje ženke, se mu to maščuje. Zadnjič bi moral v kino, ne pa na sejo. Marsikaj bi mi bilo prihranjeno.«

»Vidiš, vidiš, saj sem vedela.«

S takšnim priznanjem je še ni presenetil. Z voljnimi rokami se ga je ovila okoli vratu. On jo je objel čez pas. Poiskal je njene ustnice. Dolgo se ni trudil, ker je tudi ona iskala njegove. Potem jo je ponesel

k oknu. Nekaj mladeniškega je gorelo v njem. Vse bolj jasno mu je bilo, da ni majhna sreča imeti takšno ženko in lepe prostore, kjer lahko sedeš na mehko in se prijetno poziblješ v ženinem objemu. Dobra žena nikoli ne razočara človeka. Vsi drugi so pa sebični nehvaležneži.

Po nebu se je vozila luna. Mirno in brezbrizno kakor v tistih časih, ko bojevniki še niso poznali smodnika. Zdaj se pa vale čez zemljo tanki in zrak režejo bombarderji. Ali ni spričo tega bolje prebiti večer ob ženki kakor posedati na seji in nasedati raznim Evlalijam, si je mislil gospod Krtin. Božal je svojo drago in se čutil srečnega. Osrečevala ga je ženka in osrečevala ga je misel, da po slovenski zemlji ne ropotajo tanki. Le doli v tovarni je ropotalo, dim je ščegetal po grlu, vendar to ni bil dim, ki pomeni smrt za stotisoče.

»Ali ni lepo, da smo nevtralni?«

»Seveda je lepo, moj Slavko.«

Po nebu se je vozila luna.

GOGOLJ KOT DRAMATIK

JANKO LAVRIN

V. poglavje iz knjige o Gogolju

1

Pri čitanju prvih Gogoljevih novel zlahka opazimo, da so napisane z živahnostjo in nravjo igralca. Igralska žila je bila v nekem smislu vodilna poteza njegovega genija. Torej je povsem umevno, da se je poizkusil tudi v drami. Kmalu po prvem uspehu je zasnoval več iger. Že 1832 je vsaj začel pisati *Vladimirjev red* in pa *Snubce*.

V *Vladimirjevem redu* je Gogolj hotel podati jedko satiro ruske birokracije. Ker pa ni bilo upanja, da bi cenzura dovolila uprizoriti takšno stvar, mu je navdihnjenje bledele že ob sami misli na te ovire. »Nisem Vam pisal, da sem ponorel zaradi teme neke komedije«, piše Pogodinu 20. februarja 1833. »Tičalo mi je v glavi ves čas, ko sem bil v Moskvi, na potovanju in še potem, ko sem bil tu (v Petrogradu), a doslej še nisem ničesar dokončal. Nedavno se mi je jela vsebina sama oblikovati, celo naslov je bil pisan na debelem belem papirju — *Vladimirjev red tretje stopinje*, in toliko zlobe, smeha in soli je bilo v njej! ... Ali nenadoma se mi je ustavilo, ker se mi je pero spotikalo ob mestih, ki bi jih cenzura za nič na svetu ne dovolila. Kakšen smisel pa ima drama, ki je ni moč uprizoriti? Igra živi samo na odru, igra brez odra je kakor duša brez telesa ... Edino, kar mi preostaja je, da pišem tako, da ne užalim najzakotnejšega policijskega uradnika. Kakšen smisel pa ima spet komedija brez resnice in brez poroga?«

V glavnem zaradi tega je tudi opustil *Vladimirjev red*, od katerega so nam preostali samo trije ločeni in prav dobri odlomki (v dokončni verziji, ki jo je napisal med leti 1937—1842), *Lakajska soba*, *Pravda* in *Odlomek*. Temo iz *Vladimirjevega reda* o poblaznelem stremuhu je porabil pozneje v povesti *Norčev dnevnik*, kjer je napravil iz tega junaka dvojce različnih oseb (Popriščina in njegovega šefa). Ali čim

se je predramila v njem dramatska žila, je ni mogel več kar tako zatreti. Zloba in smeh, ki ju je nameril *Vladimirjevemu redu*, sta kmalu prišla na dan v drugi drami — v slavnem *Revizorju*. Hkratu pa je skušal napraviti iz *Snubcev* sila živahno igro, ki je izšla v končni verziji še leta 1842 pod imenom *Ženitev*.

2

Ta izvrstna komedija je prav za prav dramatisirana anekdota, v kateri se sreča uradniški svet s svetom konzervativnega ruskega trgovstva. Naslanja se na »povsem neverjeten dogodek«, ki je sila zabaven prav zaradi svoje slučajnosti in nesmiselnosti. Gogolj ostaja tu ves čas v svetu smešnega, kjer življenje prehaja v parodijo življenja. Sam motiv (želja po zakonski ženi in strah pred njo) pa je — podzavestno — v zvezi z Gogoljevo pomanjkljivo spolno potenco.

Igra sama nima ljubavnega zapletka, nobenih ljubavnih prizorov. Zakon in ljubezen se tu obravnavata ironično, le kot nekakšna kramarska kupčija, v kateri je dota veliko važnejša kakor pa njen privesek — nevesta. Razplet je na moč šaljiv, Uradnika Podkoljosina prepriča poklicana »svaha« (zvodnica), naj se poteguje za Agafjo, hčer bogatega trgovca. Deloma na njeno pobudo, deloma pa na pobudo podjetnega prijatelja, se prične flegmatični Podkoljosin sila zanimati za Agafjo, ki je obkoljena s kandidati za svojo roko. Sreča mu je mila. Ko pa njegovo navdušenje za zakonsko življenje prikipi do viška, se nenadoma prestraši take spremembe v življenju. In kar je najhuje, strah se ga poloti tik pred poroko v hiši neveste. Ker ne more drugače iz stanovanja, skoči kar skozi okno in uide bržkone s kakšnim polomljenim rebrom, a brez žene. Skratka, izbere si manjše zlo.

Glavna vrlina te komedije je skladnost in edinstven dialog, ki v predvodu izgubi vso sočnost. Kakor večina ruskih komedij tistih dni, se opira na francosko tradicijo in še posebej na Molièra. Vendar je Gogoljev humor robatejši; burkasti motivi in asocijacije so mu skoraj še ljubši kakor pa Molièru samemu. Dejanje poteka hitro in je polno komičnih položajev. Ali med tem ko se Gogolj v *Večernih* zateka predvsem v položajno komiko, gresta tu položajna komika in komika značajev z roko v roki. Prizor, ko Podkoljosin pride v nevestino hišo in najde tam kar pet tekmecev, ki jih je spravila tja ista »svaha«, je še posebno zabaven. Nič slabši ni tudi očrt drugih tipov. Pravilno uprizorjena *Ženitev* pomeni nenehen grohot.

Ženitev je močno vplivala na Ostrovskega — največjega ruskega dramatika v drugi polovici 19. stoletja, toda Gogolju samemu je bila očitno preje le vesel odmor nego kaj drugega. V njenem smehu ni pritajenih solz. Celo satira se tu izgublja v smešnem, a komika večkrat prehaja naravnost v farso.

V povsem drugo vrsto pa sodi *Revizor*, ki je žolčna satira, polna ogorčenja. Zvrhana je »poroga, smeha in soli« — skratka, vsega, kar je moral Gogolj pogoltniti, ko je zaman snoval *Vladimirjev red*. Tehnično je ulita kakor iz enega kova. Vse si sledi nujno in neizbežno. Sleherni položaj, sleherna postava je organski del celote. Igra je polna posmeha, med tem ko se sliši žvižg biča od prvega do zadnjega prizora. Vsaka

oseba govori svoj posebni jezik in, kakor že v *Ženitvi*, smešnost zračajev le povečuje smešnost položajev. Hkratu z Gribojedovim *Zlom od razuma* spada *Revizor* k najjačjim igram ruskega odra. To čast seve nedvomno zasluži.

3

Gogolj je pričel pisati *Revizorja* leta 1834., v knjigi ga je izdal leta 1836., v dokončni verziji pa šele šest let pozneje. Motiv ko tak je star in Gogoljeva varianta se naslanja deloma na Puškinov domislek, deloma pa na razne druge vplive. Kvitkov *Gost iz prestolice* (1827) obravnava, na primer, skoraj isti motiv. Če bi podrobno proučili situacije Gogoljeve mojstrovine, bi našli v njih marsikatero podobnost s situacijami v Mollièru in Corneillovem *Lažnjivcu*. Te podobnosti so seveda povsem vnanje; a tudi če bi ne bile, ni važno, kje si avtor izposoja motive, marveč kako si jih usvoji.

Zamisel *Revizorja* se opira na anekdoto, ki se je dogodila Puškinu. Puškina so v Nižjem Novgorodu nekoč zamenjali z visokim petrograjskim uradnikom, ki je bival tam inkognito, da bi nepoznan nadzoroval mesto. Gogoljeva domišljija pa je ta dogodek brž preoblikovala tako, da je lahko prikazala vse rusko življenje v kar najbolj žalostni luči — pod krinko smeha in norčij. Dejanje se godi v podeželskem mestu, čigar »gorodničij« (nekak mestni glavar) Anton Antonovič Skvoznik — Dmuhanovski slučajno izve od prijatelja, da bo petrograjski revizor obiskal mesto v strogem inkognitu. Prestrašen od te novice, gorodničij zbere v svoji hiši glavne uradnike, ki vsi trepetajo od strahu, da bodo njihovi prestopki odkriti in primerno kaznovani. O revizorjevem prihodu najbolj nesmiselno ugibajo. Osebni položaj vsakogar je toli resen, da si sklenejo družno pomagati. Mestni poglavar pouči o vsem celo poštarja Ivana Kuzmiča: »Ne rečem, da bi se ravno bal, ampak tako malo nerodno mi je. Trgovci in meščani me malo skrbe. Pravijo, da sem jih skubel, ampak Bog mi je priča: če sem kaj vzel temu ali onemu, sem to storil, pri moji veri, brez vsake hudobije. Jaz celo mislim (ga prime pod pazduho in ga odvede v stran), jaz celo mislim, ali me ni kdo ovadil? ... V resnici, čemu pa nam pošiljajo revizorja? Čujte vi, Ivan Kuzmič, ali bi ne mogli v našo občo korist vsako pismo, ki pride k vam na pošto, ob prihodu ali odhodu, veste tako malo razpečatiti in prečitati, če ni v njem kakšne ovadbe, ali drugega takega dopisovanja. Če ni nič, ga lahko spet zapečatite, sicer pa se pismo lahko odda tudi tako, odpečateno.«

»Razumem, razumem...« odgovori dobrosrčni poštar. »Pa saj to delam že itak, ne da bi dejal iz previdnosti, ampak bolj iz radovednosti — strašansko me zanima, kaj je novega po svetu. Povem vam, da ni mikavnejšega berila! Nekatera pisma se berejo z naslodo — tako lepo se v njih opisujejo razni dogodki — in tako poučno...«

Tu pridrvita mestna dioskura — Bobčinski in Dobčinski z vznemirljivo novico. V hotelu sta namreč videla mladega uradnika iz Petrograda, ki je radovedno ogledoval vsako stvar, in se je zanimal celo, kaj ljudje jedo. Izvedela sta, da se elegantni uradnik imenuje Hlestakov in da živi tukaj že štirinajst dni v najbolj čudnih okoliščinah.

Kdo neki naj bi bil, če ne revizor? Oba sta voljna priseči, da je sam revizor.

Gorodničemu se ježijo lasje od groze in od zmedenosti. Ko pa izve, da je še mlad, se sklone poslužiti svoje prekanjenosti: podkupil ga bo in ga previdno povabil k sebi na dom. Zaupajoč v božjo milost se nameri v hotel. Toda, ko hoče podkupiti dozdevnega revizorja, je ta sam v strašni stiski. Hlestakov je nižji uradnik, poleg tega pa nepremišljen, naiven šarlatan, ki je na poti na očetovo posestvo zaigral ves denar. Ostal je brez božjaka in hotelir mu ne da na vero niti več hrane. Grozi mu celo z ječo, če ne poravna računov. Lačen in obupan že pričakuje, da ga vsak hip zapro. Tega se nadeja prav tisti hip, ko se trepetajoči gorodničij pojavi v njegovi sobi. Drgetaje od strahu si gledata iz oči v oči.

Gorodničij: Pozdravljam vas (se nekoliko zbere in po vojaško ustopi).

Hlestakov (se prikloni): Čast mi je!

Gorodničij: Oprostite, kot gorodničij tukajšnjega mesta imam dolžnost skrbeti za to, da popotniki in cenjena gospoda niso izpostavljeni kakim sitnostim...«

Hlestakov misli, da je to le uljudna pretveza in da ga hočejo zapreti. Zato se jame silovito usajati nad hotelirjem, ki ga gosti z »govedino trdo kakor podplati in juha — sam vrag vedi, s čim je napolnil lonec. Izliti sem jo moral skozi okno. Po cele dneve me strada... njegov čaj je tako čuden: po ribah smrdi. Zakaj bi potem jaz... lepa reč!«

Gorodničij jemlje Hlestakovo pritožbo za obtožbo reda v mestu in mu odgovori jecljaje: »Oprostite, jaz v resnici nisem kriv. A če kaj ni takó, kakor bi moralo biti, potem, dovolite mi, da vas povabim, da si z mano preberete stanovanje.«

Hlestakov: »Ne nočem! Že vem, kaj pomeni prebrati si stanovanje... Toda kdo vam daje pravico?... Kako si upate... veste... jaz sem uradnik iz Petrograda... (Ponosno.) Jaz, jaz, jaz... in če pridete z vso svojo komando — ne grem! Naravnost k ministru pojdem! (Tolče s pestjo po mizi): Kaj hočete, kaj hočete?«

Gorodničij (se proseče nagne proti Hlestakovu, tresoč se po vsem životu): »Usmilite se me, ne pogubite me! Ženo imam, majhne otroke... ne pehajte človeka v nesrečo!... Neizkušenosť me je zapeljala, Bog mi je priča, da, samo neizkušenosť. In če sem tudi kaj vzel sem ter tja, so bile to same malenkosti: kaj za na mizo ali pa kakšno obleko. Vse so si izmislili moji sovražniki: to so vam taki ljudje, da mi še po življenju strežejo.«

Naposled se stvar ugodno konča za gorodničega, še bolj pa za Hlestakova, ki mu ponujajo denar in gostoljubje, namestu, da bi ga zaprli. Dozdevnega revizorja slovesno sprejmejo v gorodničega hiši, kjer ga gosté, občudujejo in obožujejo na vse pretege. Vodijo ga po mestu, kažejo mu razne urade in zavode. Vsi predstavniki mestne birokracije so mu na razpolago ter ga na skrivaj podkupijo. Hlestakov sam niti ne slutí, kaj je pravi smisel tega početja. Uživa, je, pije in se zanešeno šopiri, zlasti kadar govori o sebi. Njegove fantazije mu tolikanj potvorijo resničnosť, da mu dajo vsaj za hip iluzijo o lastni pomembnosti. Hlestakov je prav za prav drugi Popriščin — Ferdinand VII., le brez Popriščinove tragedije in brez blaznosti. Neodgovorna čveka je, z otro-

škimi častihlepjem. Ko vidi, da se mu podeželske veličine čudijo z odprtimi usti, kratkoma izgubi vsako mero. Njegova hiša je kajpak prva v Petrogradu, v njej prireja ples in večerje, katerih razkošje presega vse meje. »Tudi svojo družbico imam, da igramo karte: zunanji minister, francoski poslanik, angleški in nemški poslanik in jaz.«

Kakor bi še to ne bilo dovolj, ljubimkuje z gostiteljevo ženo in s hčerko hkratu. S to poslednjo se celo zaroči. Gorodničega strah se tako spremeni v takšno veselje, da je malone ob pamet. Hlestakov pa se prepušča toku dogodkov, ne da bi mislil na posledice. Toda prevejani sluga, ki potuje z njim, ugane, da ti dobri ljudje bržkone zamenjujejo njegovega gospodarja z nekom drugim. Zato ga sili, da čimprej gresta dalje. Hlestakov ga naposled uboga in odrine — obogaten s prijetnimi vtisi in z denarjem. A preden zapusti gostoljubno mesto, odda na pošti pismo prijatelju, v katerem pripoveduje vse, kar se mu je dogodilo. Gorodničij pa slavi med tem svojo zmago nad usodo in nad »sovražniki«.

Vest o poroki gorodničega hčerke s tako važno osebnostjo se brž razširi po mestu. Vsi ugledni meščani hite častitat. Hiša je polna žarečih obrazov, veselih vzdikov, laskavih poklonov. Toda mogočna družina se čuti že toli vzvišeno nad someščani, da ne more skriti studa do takšnih deželanov, kakršni so njihovi prijatelji. »Mi imamo namen odslej živeti v Petrogradu«, pravi gospodinja, »ker tukaj, moram reči, je tak zrak... nekako prevaški!... takorekoč, strašno neprijetno... vrh tega bo moj mož... dobil zdaj tam službo generala.«

Toda kmalu se pojavi poštar. Ves zasopljen drži v rokah pismo — prav tisto, ki ga je Hlestakov oddal pred svojim odhodom. Dobričina ga je pač odprl in je bil kajpak začuden nad njegovo vsebino.

»Čudovita stvar, gospoda! Uradnik, ki smo ga imeli za revizorja, ni bil revizor.«

Ta vest deluje na zbrane kakor strela. Ali preveč nepričakovana je, da bi jo koj razumeli. Prismojeni poštar se nemara šali. Toda ta jim prebere »revizorjevo« pismo, ki se glasi tako-le: »Ljubi moj Trjapičkin! V naglici ti naznanjam, kakšni čudeži se gode z menoj. Med potjo me je do dobrega obral neki pehotni kapetan, tako, da me je hotel gostilničar že vtakniti v luknjo, ko me je naenkrat po moji petrograjski fiziognomiji in obleki vse ljudstvo začelo smatrati za generalnega gubernatorja. In zdaj živim pri gorodničem, uživam ter se vlačim za njegovo ženo in hčerko; samo odločiti se ne morem, s katero bi začel — mislim, da bo najbolje, če se lotim najprej matere, ker se mi zdi ta takoj pripravljena na vse usluge. Ali se še spominjaš, kako sva nekdanj skupaj beraško živela, jedla po gostilnah po vzgledu Mice Kovačeve in kako je hotel nekoč sladčičar mene zgrabiti za vrat ob priliki pastet na račun angleškega kralja? Zdaj pa se je stvar drugače zasukala. Od vseh dobivam na posodo, kolikor hočem. Strašanski originali: ti bi umrl od smeha. Vem, da pišeš v časopise, daj, sprejmi jih v svojo literaturo. Tu ti je prvič: gorodničij — bedast kakor sivi žrebec...«

In tako dalje. Sleherni član te častivredne družbe je deležen svojega posebnega zoološkega vzdevka. Ko jim poštar prebira pismo, jim padejo luskine z oči, gola resnica jim strmi v obraz. Celu zaslepljeni gorodničij mora naposled izprevideti. Ko pa preklinja svojo neumnost, vstopi orožnik in javi z resnim glasom: »Iz Petrograda je prišel po višjem

povelju uradnik in zahteva, da takoj pridete k njemu. Stanuje v gostilni.«

Vsi zbrani so kakor okameneli. Zagrinjalo pade.

5

To je približno ogrodje *Revizorja*, o katerem se je Gogolj pozneje izrazil v pisateljevi izpovedi: »Videl sem, da sem se v prejšnjih letih smejal za prazen nič, brez potrebe in ne da bi vedel počemu. Če se že smeješ, se smej vsaj nečemu, kar je vredno. V *Revizorju* sem se odločil nagrmaditi in osmešiti vse, kar je slabega v Rusiji, vse zlo, ki so ga počenjali tam, kjer je treba človeku največ poštenosti.«

Korupcija, snobizem, neumnost, zloba — cel kompendij grehov, ki jih najdeš v zatohlem podeželskem življenju — je zgoščen v *Revizorju* in bičan s smehom. Gogolj ne moralizira in ne obtožuje naravnost, marveč prepusti junakom, da se nevede sami bičajo, kadar z otročjo nedolžnostjo modrujejo o svojih grehah. Morda je najboljši takrat, kadar si nadene krinko naivneža in govori kar najbolj resno o stvareh, ki jih jemljejo resno le junaki, ne pa bravci. Njegova ironija je v tem, da se dela kakor bi sploh ne videl nobene ironije. Čim manj povdarja prepad med svojim stališčem in med stališčem junakov, tem bolj komično in satirično je vse ozračje, ki se stopnjuje od prizora do prizora. Ko pa doseže višek, se nenadoma razleti in izzveni v mračni poslednji akord, ki je spričo prejšnje »resnosti« le tem silnejši. Hkratu se v gradbi in posameznostih drži najstrožje ekonomije. »V *Revizorju* ni prizora, o katerem bi lahko dejali, da je ‚boljši‘, kajti nobeden ne zaostaja za drugim,« pravi Bjelinskij. »Izvrstni so in so nujen del umetniške celote, ki ni zaokrožena samo navzven, marveč tudi po notranji vsebini; tako je to v celoti samostojen in povsem svojstven svet.«

Ko je bila ta komedija napisana, se je zgodilo nekaj nečuvvenega. Cenzura je ni prepovedala. Ta čudež pa se ni zgodil po zaslugi cenzure, marveč po zaslugi carja Nikolaja I. Prebral je komedijo v rokopisu, ki mu ga je izročil Žukovski, ter je nemudoma ukazal, naj jo uprizore v državnem gledališču. Sam je bil prisoten pri premieri, dne 19. marca 1836. Od srca se je smejal in pripomnil: »Vsakdo je dobil svoje, jaz pa največ.«

Komedija sama ni »realističen« posnetek ruskega življenja, marveč le pretirana, zgoščena podoba onih hib, nad katerimi si je Gogolj dajal duška. Ko je zbral vsa negativna dejstva, jih je priredil po lastni notranji potrebi in sestavil iz njih podobo, ki jo je pač sam imel za verno zrcalo življenja. Edino na ta način je s svojim smehom lahko napadal in zavračal resničnost, ki jo je mrzil.

Ta Gogoljev napad je bil tako silen, da se je vse dvignilo proti njemu, najbolj pa pokvarjeno uradništvo samo. »Publika je čutila silo moje jeze tudi ko se je smejala,« je dejal pozneje. Lahko bi bil dodal, da je bila premiera tudi pomemben socialen dogodek. Prvič je namreč bičala obtožujoča književnost z ruskega odra na tak način. Neposredni rezultat pa je bil za Gogolja vse prej kakor povoljen. Gledalci so uživali komedijo, toda premnogi so se čutili užaljene. Kmalu so dvignili krik in vik razni »patrioti«, ki so videli v njem le obrekovalca »svete Rusije«.

»Vse je proti meni,« je pisal malce pretirano moskovskemu igralcu Ščepkinu nekaj dni po premieri. »Stari in častitljivi uradniki vpijejo, da sploh več ni nič sveto, če sem si drznil tako kritizirati civilne služabnike; policija, trgovci, pisatelji, vse je proti meni.«

Pozneje je sestavil *Odhod iz gledališča* (ki ga je dokončal šele l. 1842), v katerem živo popisuje vtise gledalcev, ki so bili zanj in proti njemu. Hkrati pa opravičuje svojo dramo ter poudarja, da je v njej vsaj en pošten junak — smeh. Poudarja seveda etično stran in vlogo »svetlega« smeha, navzlic temu da je smeh v *Revizorju* vse prej kakor pa »svetel«.

Kljub vsem tem napadom so igrali komedijo z uspehom naprej. Gledališče je bilo vedno napolnjeno. Zakaj tudi tisti, ki jim stvar ni bila po volji, se niso mogli odtegniti užitku. Čim bolj so se režali, tem bolj so se znašali nad tvorcem takšnega dvočignega smeha. Prišlo je tako daleč, da se je Gogolj prvi naveličal vsega in je odpotoval v tujino. »Sodoben avtor, ki piše komedije in popisuje običaje, mora biti kar najbolj daleč od svoje domovine,« je pisal Pogodinu, preden je zapustil Rim. »Ne boš prerok v domovini. Ne mislim ravno, da so se vsi družbeni razredi dvignili proti meni, toda nekam žalostno in bridko je gledati rojake, kako me neupravičeno napadajo, kako se prevračajo in si napak tolmačijo.«

V začetku junija je odpotoval v zapadno Evropo, kjer je ostal do leta 1848. V vsem tem času se je samo dvakrat vrnil domov.

6

Razen teh komedij in dramatskih odlomkov je Gogolj napisal še živahno, toda manj pomembno enodejanko *Kvartopirci*, v kateri nastopajo samo moški: goljufi, ki prevarijo goljufa. Poleg običajne dramske plastičnosti, očituje Gogolj v tej komediji tudi svoj dar za dramatično napetost; končni razplet je za gledalca prav tako nepričakovan kakor pa za junaka samega. Skica je nastala v letih 1836—40, dokončal pa jo je leta 1842.

Skoraj istočasno z *Revizorjem* (1835) je zasnoval tudi načrt za tragedijo iz angleške zgodovine. Toda že bežen vpogled v tipične poteze njegove umetnosti nas uveri o tem, da pisanje tragedij prav gotovo ni bilo njegov medij. K sreči načrta ni nadaljeval. Vse, kar nam je ostalo, je nekaj slučajnih opazk z naslovom *Alfred*.

Da bi pojasnil nesporazume o *Revizorju*, je izdal leta 1846. nekaj epilog *Razplet Revizorja*. Pod raznimi vplivi, ki jim je podlegel v tujini, je hotel tolmačiti zdaj vso komedijo alegorično. Zanikrno mesto, v katerem vlada gorodničij Anton Antonovič je zdaj proglasil za kraj naše duše. Iz Hlestakova je napravil simbol naše lehkomišelnosti posvetne vesti, revizorja samega pa za našo pravo vest, s katero bo vsakdo imel opravka po smrti itd. Takšno tolmačenje je seve smešno in povsem nepravilno, čeprav nam razkriva nekaj vznemirljivih potez Gogolja samega. Toda pomudimo se — preden se jamemo ukvarjati s to poslednjo dobo Gogoljevega življenja — še nekoliko pri *Revizorju* ter si skušajmo pojasniti uspeh in pomen komedije za njegovo osebno usodo.

Mogočni učinek, ki ga je napravila na javnost, je nujno vplival na Gogoljevo nadaljno delovanje. Doslej si ni bil na jasnem o svojem po-

slanstvu kratkomalo zato, ker ni vedel, v kakšni smeri naj kar najbolj uveljavlja svoje darove in ambicije. Kljub vsem triumfom je očitno še zmerom tipal in eksperimentiral s svojim poklicem in svojo usodo, kakor nam jasno kažejo *Arabeske*. Zasnoval je celo veliko *Ukrajinsko zgodovino* in še večjo *Zgodovino srednjega veka* »v osmih, morda celo devetih zvezkih«. *Revizor* pa je napravil konec vsem tem načrtom. Gogolj je uvidel, kako neizmerno lahko vpliva pisatelj na javnost, na samo življenje. To je podžgalo njegovo »realistično« in tudi njegovo etično žilo. Skratka, opustil je vse romantične fantazije ter je osredotočil svoj napor v tisto, kar je smatral za svoje pravo poslanstvo. Ker je bil iskreno prepričan, da je realist, se je še enkrat ozrl na dejansko Rusijo tistih dni. Plod tega napora je bilo njegovo najboljše in največje delo — *Mrtve duše*.

P O R O Č I L A

DR. ZAJC DRAGO: PROBLEMATIKA
INTELIGENTNOSTNIH TESTOV

Poizkus merjenja same razumnosti.
Ljubljana, 1940.

Avtor pravi v predgovoru, da je priučujoča razprava poglavje iz večjega dela. Vendar pa smatra vprav misli tega poglavja za prve temelje pri razumevanju in razlaganju celotnega gradiva. Zato ne bo odveč, če si vsaj v najširših obrisih ogledamo ta nedvomno svojevrsten pojav v naši mladi znanstveni literaturi.

Kaj je prav za prav »inteligentnostni test«? Je to »preizkus inteligentnosti oz. sposobnosti poedincev in skupin poedincev za razne poklice, torej predvsem praktično usmerjen proces.« Vendar se je iz tega praktičnega zahtevka razvila cela znanost, prav za prav panoga znanosti, *testologija*, ki je postala mogočna veja uporabne psihologije (str. 6). Pred 40 leti je postavil tej novi panogi temeljni kamen Francoz A. Binet, pozneje pa so jo razširili in izpopolnili predvsem ameriški pedagogi in psihologi.

Avtor analizira nato pojem inteligentnosti, ki jo moremo motriti z dveh vidikov, z vidika introspektivne psihologije (t. j. psihologije samoopazovanja) in z vidika ameriške behavioristične struje (opazovanja od zunaj, sklepanja iz posameznih »storitev« na odgovarjajoče notranje sposobnosti). Oba vidika sta nam pri praktičnem proučevanju inteligentnosti potrebna in se izpopolnjujeta (str. 12, 13).

Dr. Zajc obravnava nato podrobno vprašanje »testologij«, kakor Spearmanovo teorijo »dveh činiteljev« (t. j. činitelja »obče« in »posebne« zmogljivosti poedincev), potem teorijo skupinskih činiteljev, dalje analizira naravo in funkcijo inteligentnosti.

V drugem delu nam avtor prikazuje test kot svojevrstno eksperimentalno metodo. Tu nam podaja tudi najsplošnejšo in najširšo definicijo testa: test je kritičen izpit ali preizkus osebnih ali stvarnih lastnosti (kvalitet) (str. 27). Povdarja razliko med testom in šolskim izpitom, saj je za slednjega bistveno, da se nanaša na že predelano snov, medtem ko zahteva metoda testov, da preizkusna oseba ne pozna in tudi ne sme poznati določene vsebine testa. Prav tako pa se test razlikuje tudi od psihološkega eksperimenta, ki ima predvsem teoretičen cilj, medtem ko zasleduje testološka metoda predvsem praktičen smoter (str. 29). Eksperiment ima torej kolektiven značaj, test pa individualnega (str. 30).

V tretjem delu obravnava dr. Zajc možnosti in meje testiranja. Razlikovati je treba *izvežbanost* gotovih umskih funkcij od *prirojene sposobnosti*, vendar pa je težko potegniti med njima ostro mejo (str. 34). Potem analizira *osnovne vidike za sestav testa* in ugotavlja, da morajo posamezna merjenja umskih storitev pokazati čim večjo medsebojno skladnost, če naj bodo zares merilo neke obče sposobnosti oz. inteligentnosti (str. 37). Važnost je treba pripisati tudi *gradivu testa*, pri čemer izraža avtor zanimivo mnenje, da je metoda testov zaenkrat še vedno primernejši indeks za »šolsko« kot pa za »življenjsko« inteligentnost. Pomembno je tudi razlikovanje med *histrostnim in sposobnostnim momentom v testu*. Z ozirom na ta moment so se sestavili testi, v katerih pride bodisi histrost, bodisi sposobnost bolj do izraza. Pri prvih igra n. pr. podvojitve časa za rešitev naloge večjo, pri drugih manjšo vlogo. Primerjava korelacij med obema

vrstama testov je dala značilne rezultate (str. 43).

V četrtem delu obravnava dr. Zajc *osnove standardizacije*. »Test standardizirati se pravi, očrtati mu okvir tistih razmer in zahtev, za katere naj velja« (str. 49), iz česar sledi, da se standardizacija toliko spreminja, kolikor se spreminjajo te zahteve in razmere. Dalje ugotavlja avtor, da se tudi rezultati inteligentnostnih testov ravna po verjetnostnih zakonih, to je po normalni verjetnostni krivulji (str. 50). Nato pove, kaj je norma nekega testa in kaj njegov standard, pojma, ki se često zamenjujeta, ki pa nista istovetna.

Peti del podaja *načela za izbiro testov*. Ta načela so: *veljavnost, zanesljivost, objektivnost in občutljivost testa*. V *sklepih besedi* skuša avtor očrtati pomen testologije, pokazati njen obseg in njene meje. Ob koncu pravi: »Res je, da nam more samo introspektivna psihologija povedati, kaj je n. pr. inteligentnost; da nam more samo duhoslovna psihologija prikazati strukturo in smisel duhovnih tvorb, kakor tudi poedinčevega duha; vendar pa nam šele testna psihologija s svojimi statističnimi metodami more dati odgovor na vprašanje, v koliki meri se pri poedincu ali pri neki skupini javlja ta ali ona zmogljivost v tej ali oni storitvi, kako so posamezne duševne kvalitete razdeljene v okviru nekega kolektiva in slednjič, kako se te kvalitete količinsko razvijajo.«

*

Dr. Zajčevno delo je pisano v stvarnem in lapidarnem znanstvenem jeziku, formulacije so zgoščene in dovolj jasne kljub nekaterim novim tehničnim izrazom. Ob koncu je seznam uporabljene literature in vsebina posameznih poglavij. Iz prirejene razprave same ni razvidno, ali in kaj je avtor sam doprinesel k razjasnitvi ali dopolnitvi obravnavanih problemov. To pa tudi, kot kaže, ni bil njegov namen. Bogato uporabljena tuja literatura je vestno citirana, tako da moremo smatrati pričujočo razpravo za res za ogelni kamen naše domače poznejše testologije.

Je pa še neko dejstvo, ki se mi zdi vredno, da ga ob tej priložnosti povdarim. Vse kaže namreč, da ni zgolj naključje, da se je nova psihološka panoga najbolj razmahnila vprav v Ameriki, potem pa predvsem še pri drugih velikih narodih, ki imajo po več milijonskih naselbin. Kdor je gledal življenje v kakšnem velikem, večmilijonskem mestu, je mogel opaziti, da so gotove »kaste« ljudi nekako standardizirane. N. pr. prodajal-

ke velikih modnih hiš se nosijo, hodijo, se kretajo, se smejejo vse na podoben način. Človek dobi nehoti vtis, kot da so bili ti ljudje ustvarjeni »v serijah«, vsi po istem kopitu. Kako močno so n. pr. ljudje individualizirani pri nas, spoznaš vprav tedaj, če si se vrnil iz takega miljeja. V našem majhnem narodu še ni težko voditi računa o sposobnostih poedincev. Tudi možnosti je več, da se te same prebijejo na površje in uveljavijo. Kako vse drugače mora biti n. pr. v kakem New Yorku ali Londonu, kjer so milijoni doraščajočih otrok! Razmere tam same kličejo po smotrni razporeditvi poedincev v najbolj jim odgovarjajoče poklice. Tam je testologija postulat razmer.

S to pripombo seveda nisem nameraval zanikati važnosti te nove panoge tudi za nas. Hotel sem samo povdariti, da so okoliščine, v katerih živi in dorašča naša mladina, tako različna od onih pri velikih narodih, da bodo nedvomno vplivale na izpremembo metode testov, če naj bi se zares z uspehom v naših razmerah uporabljala. Vsekakor gre dr. Zajcu zasluga, da nas je s svojo stvarno znanstveno študijo seznanil s praktično panogo uporabljene psihologije, ki bi utegnila v bodoče še v marsičem koristiti in pomagati naši mladini pri izbiri poklica.

Dr. Vladimir Bartol

KNJIGA O NJEGOŠEVEM FILOZOF- SKEM NAZORU

Milan F. Rakočević: Crnogorski Prometej. Pokušaj povezivanja njegove filozofije. Ljubljana, 1940.

Novinar in diplomirani filozof ljubljanske univerze, Njegošev rojak Milan Rakočević, ki si je s svojim večletnim publicističnim delom priboril nemalo zaslug za seznanjanje svojih ožjih in širših rojakov z našim kulturnim udejstvom, je pred nedavnim izdal knjigo o filozofskih idejah in nazorih v Njegoševih pesnitvah. V uvodnih besedah povdarja, da je prava iniciativa za pisanje te študije v tej obliki izšla od njegovega velikega in dobrega učitelja prof. dr. Frančeta Vebra, ki mu je bil že v seminarju večkrat izrazil željo, da bi obdelal Njegošev filozofski lik (str. 10).

Razbrati iz Njegoševih pesnitev, predvsem iz »Gorskega vijenca« in »Luče mikrokozma«, pa tudi iz »Ščepana malega« in iz ostalih številnih krajših pesmi, filozofski lik »Cetinjskega puščavnika« in »vladarja med barbari in barbarji«, kot se črnogorski pesnik in vladika sam rad imenuje, se mi zdi prav

tako zanimiv kakor tudi tvegan poizkus. Nekateri avtorji so se bili tega poizkusa že lotili, — naj opozorim samo na študijo srbskega filozofa Brana Petronjevića. Toda izvorni pesniki, »vatreni poeta«, kakršen je Njegoš, so kaj mnogoliki in gotovo je dokaj problematična naloga, skušati spraviti njihove misli, nastale v različnih dobah in v različnih razpoloženjih, na nekakšen skupni filozofski imenovalec. Vendar moramo v načelu priznati važnost in vrednost takega poizkusa, če upoštevamo izrek Branka Lazarevića, da je eno izmed Njegoševih del, »Gorski vijenac«, ena izmed treh največjih vrednot, kar jih premoremo Jugoslovani (poleg »Vijenca« še srbska narodna pesem in Meštrovićeva skulptura).

Iz pričujoče knjige je razvidno, da se je Rakočević lotil razsežne in obsežne snovi prav spretno in si jo dokaj smotno razdelil. V bistvu se je omejil na analizo samih Njegoševih del, na neposredno podajanje njegovih misli in filozofskih nazorov, ne da bi si pri tem skušal razložiti njihovo genezo, pogoje njihovega nastanka, vplive njegovega miljeja in osebnih izkušenj, kar vse bo nemara možno podrobneje prikazati šele tedaj, ko bo obelodanjena vsa Njegoševa korespondenca in ko bo znano njegovo štivo.

Rakočevićeva metoda sama je nekakšen kompromis med publicistiko in znanstveno obravnavo. Slog je živahen, na mnogih mestih polemičen, nekatera poglavja se zde razvlečena in se gotove misli večkrat ponavljajo. Posamezna poglavja se čitajo prej kakor eseji kot pa kakor posamezni členi enotne znanstvene razprave. Priznati pa je treba avtorju, da je Njegoševa dela globoko zajel in jih tudi misleno bogato izčrpal.

Če si Rakočevićovo delo podrobneje ogledamo, bomo opazili, da so se mu najbolj posrečila ona poglavja, v katerih obravnava tiste Njegoševe nazore, v katerih je črnogorski vladika in pesnik najbolj enovit in brezkompromisen: to so njegovi krvavo priborjeni pogledi na domovinsko in narodnostno čustvovanje, na etos, na odnos do sočloveka. Posebno uspelo in pravilno opaženo se mi zdi njegovo razlikovanje Njegoševega odnosa do »junaštva samega po sebi«, kot je n. pr. utelešeno v kraljeviču Marku, in pa »čojstva«, viteštva, ki je utelešeno n. pr. v Milošu Obiliću in za katerega je skušal najti dr. Gerhard Gesemann splošno razumljiv izraz v: *humanitas heroica* (str. 186). Edino poslednje je pravo junaštvo, ker je obenem prava človečnost in ker služi kot žrtev nekemu višjemu, splošnemu, etičnemu cilju.

Poglejmo še, kako si posamezna poglavja sledijo (v knjigi sami pogrešamo, če že ne točnega seznama vseh citiranih del, kot je običajen pri znanstvenih razpravah, pa vsaj kazalo s stranmi posameznih poglavij, na kar je bil opozoril že kulturni poročevalec »Jutra«). Uvodnim mislim sledi prvo poglavje »Prisup«, v katerem omejuje Rakočević obseg filozofije z ozirom na druga znanstvena področja in na umetnost. Tu je precej občuten vpliv njegovega učitelja Vebra, n. pr. tedaj, če z veliko samoumevnostjo trdi: »Naime, sve na svijetu postoji zbog čovjeka i sve, što se stvara, stvara se za njega« (str. 18/19), čemur bi se dalo z mnogih vidikov in zelo stvarno oporekati. Pač pa je pri vsej razvlečnosti tega poglavja omebbe vreden stavek: »Nikada pak velikim umjetnikom ne može postati onaj, koji do krajnosti savladava materijal i formalnu stranu, ali je nespošoban, da producira velike ideje« (str. 21).

V drugem poglavju »Njegoš-Velikomučenik« podaja Rakočević kratek obris pesnikove zemeljske poti. Tretje poglavje »Apoteoza misli« je prav za prav šele prvi naskok na Njegošev filozofski nazor. Z razčlenbo pesnikovega visokega pojmovanja misli si je Rakočević pravilno odprl pot v nadaljnjo področje Njegoševe filozofije. V četrtem poglavju »U okrilju metafizike« analizira Rakočević Njegošovo pojmovanje religije, njegov odnos do pozitivnega krščanstva, do biblije, do postanka svetá. Črnogorski vladika se nam pokaže kot silno samosvoj mislec, ki gre celo mimo zahtev tistega nauka, ki mu mora sam kot vrhovni cerkveni predstavnik služiti.

Peto poglavje »Pozornica života i život na njoj« obravnava Njegošev odnos do življenja in z njim zvezane borbe ter ga prikazuje kot nespornega predhodnika Darwinovega nauka. To poglavje vsebuje tudi mnoge polemične osti nasproti avtorjem, ki so že preje obravnavali isti problem.

Sledeča tri poglavja prikazujejo vrhunec Njegoševe filozofske miselnosti in v njih je tudi Rakočević najbolj jasen in zgoščen. So to poglavja: »Tajna čojku čovek je najvišak«, »Njegošev etički kategorički imperativ« in »Nadlični cilj života«. Sledi »Zaključak«, v katerem povzema Rakočević jedro svojih prikazov in izsledkov v kratkem in lepem pregledu. Avtor obeta, da bo z delom nadaljeval in skušal prikazati Njegošev človeški, pesniški in filozofski lik v celoti. Iz pričujočega dela lahko kljub nekaterim njegovim pomanjkljivostim pričakujemo, da bo avtor poizkus z uspehom dovršil.

Vladimir Bartol.

Sporočila naročnikom

Ker je bil naš inkasant poklican na orožne vaje, smo priložili položnice tudi za ljubljanske naročnike. Prosimo jih, naj nam po pošti nakažejo naročnino za julij.

Kot tretja redna publikacija za tekoče leto izide druga knjiga romana

M. MITCHELLOVE

V VRTINCU

ki jo vsi, ki so brali prvo knjigo, že nestrpno pričakujejo. Prosimo jih, naj še nekoliko potrpe. Knjiga bo izšla konec tega meseca in potem jo bomo začeli takoj razpošiljati svojim naročnikom.

V tisku je tudi že četrta knjiga za tekoče poslovno leto

S. JAKOVLJEVIČA

POD KRIŽEM

V knjigi »Pod križem« bosta izšla prvi in drugi del preseljene »Srbske trilogije«, ki riše Srbijo in njenega vojaka v svetovni vojni. To bo eno najpomembnejših del, kar jih je izdala Modra ptica. Po svoji zanimivosti ne bo knjiga prav nič zaostajala za romanom »V vrtincu«, po svoji aktualnosti ga bo pa celo prekašala. Delo je prevedel T o n e P o t o k a r. Izide v začetku septembra.

Ali ste že naročili učbenik

ALEKSANDRA ISAČENKA

NE BOJMO SE

RUŠČINE

Ako še nimate te knjige, jo naročite sedaj. Uvedla Vas bo *igraje* in brez učitelja v vse skrivnosti tega najbolj razširjenega slovanškega jezika. Ta knjiga je bila nam Slovencem že dolgo potrebna; od učenca zahteva samo ljudskošolsko izobrazbo, ne da bi bila pri tem suhoparna in šolarska. V zabavnih berilih, anekdotah in razgovorih iz vsakdanjega življenja se *hitro* in *brez težave* naučimo vsega, kar je treba vedeti o slovnici, izgovoru in besedilu ruščine. Knjiga nas uči tiste moderne ruščine, ki se dandanes govori, in navaja čitalca, da se priuči tudi praktičnemu in aktivnemu znanju tega jezika. V knjigi »Ne bojmo se ruščine« boste našli berila o športu, letalstvu, o filmu in gledališču, o polarnih ekspedicijah, o ruskem zemljepisu in zgodovini, tako da se boste med učenjem sproti informirali o najvažnejših potezah ruskega življenja. Tudi literatura ni prikrajšana: v nji so pesmi znamenitih ruskih klasikov in ruski prevod Prešernove »Luna sije«. Uganke, reki, pregovori in karikature delajo to knjigo posebno privlačno. Knjiga je pisana v modernem pravopisu, upošteva pa tudi staro rusko ortografijo. Na koncu ima učbenik tudi majhen slovar.

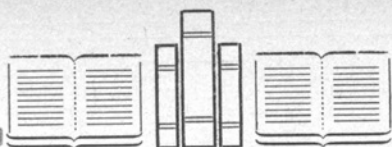
Posebej naj pripomnimo, da je knjiga tudi v tiskarskem pogledu na višku. Njena posebna vrednost je v tem, da je ves ruski tekst naglašen (akcentiran), kar je edinstveno za naše prilike. Tako se bo vsakdo naučil tudi pravilnega naglašanja ruskih besed. Oprema je zelo okusna.

Delo je tudi pri kritiki doživelo odličen sprejem.

Kdor naroči knjigo »Ne bojmo se ruščine«, se čez počitnice ali na dopustu lahko nauči ruščine.

Cena vezani knjigi za naše naročnike din 66— (za nenaročnike din 88—). Naročnikom jo pošljemo na obroke.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Salda-konte, štrance, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

**Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne**

**v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje**

Klišeje
 vseh
 vrst
 po
 fotografijah
 in
 risbah
 izvaja

**Klišarna
 St. Deu**
 Ljubljana, Dalmatinova ul. 13

Ali že imate knjigo

A.
 Isačenka

?

NE BOJMO SE
 RUŠČINE

Tiskarna Merkur

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO,
 LICNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE,
 REVJE, KUVERTE, MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE,
 POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
 VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEC BARVAH

V LASTNI ZALOZBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
 UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«,
 KATERE SEZNAM VAM NA ZELJO DOPOŠLJE
 TELEFON 25-52.